

**37. Országos Tudományos Diákköri Konferencia
Állam- és Jogtudományi Szekció**

Budapest, 2025. március 24–26.

Rendező intézmény:
*Károli Gáspár Református Egyetem
Állam- és Jogtudományi Kar*

Állam- és Jog-
tudományi Szekció

**A mesterséges intelligencia büntetőjogi felelősségre
vonásának dilemmája: MI lehet a szabályozás alapja?**

Kézirat lezárásának dátuma:

2024/november/21

Tartalomjegyzék

Bevezetés.....	3
1. Fogalmi alapvetések.....	3
1.1. Mesterséges intelligencia	3
1.2. Robo sapiens: a mesterséges intelligencia jogalanyiségének dilemmája.....	6
2. A mesterséges intelligencia felelősségre vonásának indokai.....	9
3. Főbb lépések a mesterséges intelligenciára vonatkozó jogalkotásban.....	11
3.1. EU AI Act.....	11
3.2. Magyarország Mesterséges Intelligencia Stratégiája	13
4. Az MI büntetőjogilag releváns felhasználási területei	13
5. Miként jelenhet meg a mesterséges intelligencia a törvényi tényállásban?	15
5.1. Tárgy vagy alany?	15
5.1.1. A mesterséges intelligencia alannyá válása az okozatossági teóriák tükrében	16
5.2. A büntetőjogi felelősségre vonás lehetséges esetei, elkövetői alakzatok.....	18
5.2.1. Az MI, mint önálló tettes.....	19
5.2.2. A közvetett tettességen alapuló elkövetési modell.....	20
5.2.3. Az előljárói (vezetői) jellegű felelősség.....	21
5.2.4. A gondossági kötelezettség megszegésén alapuló felelősségi modell	22
5.3. A mesterséges intelligencia cselekménye, mint elkövetési magatartás	23
5.3.1. A tényállásszerűség és a jogellenesség értelmezése az MI cselekményének vonatkozásában	27
5.4. Az MI és a bűnösség	30
6. Szankcióalkalmazás elvi kérdései az MI vonatkozásában	31
6.1. Mesterséges intelligencia – jogi személy párhuzam	31
6.2. Lehetséges szankciók az MI vonatkozásában	33
7. De lege ferenda javaslatok	35
Záró gondolatok	36
Irodalomjegyzék.....	38

A mesterséges intelligencia büntetőjogi felelősségre vonásának dilemmája: MI lehet a szabályozás alapja?

Bevezetés

A mesterséges intelligencia napjaink egyik legrejtélyesebb területe, mely kapcsán minden téren számos kérdés merül fel, azonban dolgozatomban kifejezetten a büntetőjogi felelősségre vonás kérdéskörét fejtem ki, meghatározva annak szükségességét, valamint lehetséges javaslatokat, illetve válaszokat adva látszólag elvont kérdésekre, mint például: Ki vonható felelősségre a mesterséges intelligencia cselekménye miatt? Milyen okozati összefüggésben áll az emberi tevékenység és az MI cselekménye? illetve Mi képezheti a felelősségre vonás alapját és hogyan illeszthető be a jelenlegi szabályozásba?

Jelen dolgozatom célja alapvetően a mesterséges intelligencia büntetőjogi aspektusból történő vizsgálata, az erre vonatkozó szabályozás alapjainak elméleti bemutatása a már meglévő büntetőjogi jogintézmények tükrében. Kutatásom során legfőképpen az interneten, illetve a könyvtárban fellelhető hazai, illetve nemzetközi szakirodalomra támaszkodtam, valamint megvizsgáltam mindazokat a jogszabály tervezeteket amelyek előremutatónak hatnak a témában. Ennek érdekében leíró módszert alkalmaztam, valamint összehasonlítottam a nemzetközi, illetve a hazai jogi szabályozást. Mivel dolgozatom célja elsősorban a hazai büntetőjogi szabályozásra vonatkozó elméleti konstrukciók bemutatása, vizsgálódásom alapjául a folyóiratok, szakcikkek, illetve a nyomtatott szakirodalom mellett a hatályos magyar Büntető Törvénykönyv szerkezete szolgált. Ahhoz, hogy a nemzetközi forrásokat minél pontosabban értelmezhessem, illetve adott esetben beépíthessem azokat dolgozatomba, a DeepL mesterséges intelligencia - alapú fordító programot használtam.

1. Fogalmi alapvetések

A mesterséges intelligencia (a továbbiakban: MI) jelenségének megértéséhez, valamint a szabályozás szükségességének alátámasztásához elengedhetetlen egyfajta fogalmi tisztázás, vagyis mindenekelőtt annak meghatározása, mi is az a mesterséges intelligencia, valamint ebből kiindulva a mesterséges intelligencia jogalanyiségének, mint a büntetőjogi felelősség alapjának felvázolása. Az alábbiakban tehát azok az elméleti alapok kerülnek meghatározásra, amelyek figyelembevétele elengedhetetlen a (büntető)jogi szabályozás kialakítása során.

1.1. Mesterséges intelligencia

A mesterséges intelligencia fogalmának gyakorlatban maradéktalanul alkalmazható meghatározása nem egyszerű feladat, ugyanis máig sincs egységes álláspont a definíciókat illetően.

A fogalomalkotást többek között az is megnehezíti, hogy műszaki, informatikai entitásra kell egy, a humán tudományok területére tartozó fogalmat adaptálni, az intelligencia ugyanis elsődlegesen emberi tulajdonság.¹ Éppen ezért megállapítható, hogy a fogalom differentia specificáját a mesterséges jelző adja, ami a legegyszerűbb magyarázattal élve annyit tesz: nem evolúciós fejlődés eredményeképpen kialakult, hanem az emberi közrehatás által létrehozott alkotás.² Fontos azonban megjegyezni, hogy „*a mesterséges intelligencia nem azonos azon mesterséges entitásokkal, amelyek az embernél hatékonyabban képesek egy adott feladatot elvégezni, tehát a fogalmat egy specifikus területre szükséges leszűkíteni, nevezetesen meg kell találnunk azt a határvonalat, amely elválasztja egymástól az intelligenciát és a hatékony munkavégzést.*”³

Peter Norvig és Stuart Russell meghatározása alapján a mesterséges intelligencia fogalma alapvetően két tengely mentén vizsgálándó: egyfelől gondolkodás és cselekvés szempontjából, másfelől pedig aszerint, hogy ezen gondolkodás, illetve cselekvés emberi viselkedéshez mért, vagy racionális. Ezek alapján a szerzők négy, jól elhatárolható csoportra osztották a mesterséges intelligencia egyes fogalmi meghatározásait. Ennek megfelelően a mesterséges intelligencia lehet: a) emberként gondolkodó, b) emberként cselekvő, c) racionálisan gondolkodó, és végül d) racionálisan cselekvő.⁴

E körben említendő meg továbbá a Turing – teszt, melynek lényege, hogy a mesterséges entitás mennyire tudja imitálni az embert, azaz egy harmadik személy meg tudja-e különböztetni az ember, illetve a „gép” által adott válaszokat. Amennyiben a megkülönböztetés nem lehetséges, az adott mesterséges entitás megfelel a Turing- tesztnek.⁵ Jogi szempontból ezen cselekvő mesterséges intelligenciának van jelentősége, mivel a cselekvés a gondolattal ellentétben megjelenik a külvilágban, tehát képes változás előidézésére, amely a büntetőjog szempontjából

¹ G. KARÁCSONY GERGELY: Okoseszközök – Okos jog? A mesterséges intelligencia szabályozási kérdései, Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest, 2020, 17. o.

² KLEIN TAMÁS, TÓTH ANDRÁS: Technológia jog – Robotjog – Cyberjog, Wolters Kluwer Hungary, Budapest, 2018, 183 – 184. o.

³ G. KARÁCSONY: i.m. 18. o.

⁴ STUART RUSSEL, PETER NORVIG: Artificial Intelligence: A Modern Approach Third Edition, Pearson Education, Inc., New Jersey, 2010, 2. o.

⁵ A. M. TURING: Computing Machinery and Intelligence, Mind, Vol. 59., No. 236., 433-460 o. https://www.cs.colostate.edu/~howe/cs440/csroo/yr2015fa/more_assignments/turing.pdf (letöltés dátuma: 2024. 02. 13.)

kiemelt jelentőséggel bír, ugyanis ezen cselekvés és az általa előidézett változás képezi a szabályozás tárgyát.

Az OECD Tanácsa a mesterséges intelligenciáról szóló 2019. május 22-én elfogadott ajánlásában Russel és Norvig meghatározását alapul véve a következőképpen határozta meg a mesterséges intelligencia fogalmát:

„A mesterséges intelligencia olyan gépi alapú rendszer, amely az ember által meghatározott célok egy adott halmazára vonatkozóan képes előrejelzéseket, ajánlásokat vagy döntéseket tenni, amelyek befolyásolják a valós vagy virtuális környezetet. A mesterséges intelligenciákat úgy tervezik, hogy különböző szintű autonómiával működjenek.”⁶

Ez a definíció 2023. novemberében az MI Alapelvek megfelelő alkalmazhatósága érdekében a következőképpen változott:

„A mesterséges intelligencia olyan gépi alapú rendszer, amely explicit vagy implicit célok érdekében a kapott bemeneti adatokból következtet arra, hogy miként generáljon kimeneti adatokat, például előrejelzéseket, tartalmakat, ajánlásokat vagy döntéseket, amelyek befolyásolhatják a fizikai vagy virtuális környezetet. A különböző mesterséges intelligenciák a telepítést követően eltérő autonómiával és alkalmazkodóképességgel működnek.”⁷

A korábbi, illetve a jelenlegi fogalom közötti különbségek tehát az alábbiaknak megfelelően szemléltethetők:

A mesterséges intelligencia olyan gépi alapú rendszer, amely ~~az ember által meghatározott~~ **explicit vagy implicit** célok ~~egy adott halmazára vonatkozóan,~~ **érdekében a kapott bemeneti adatokból következtet arra, hogy** miként generáljon kimeneti adatokat, például előrejelzéseket, **tartalmakat,** ajánlásokat vagy döntéseket, amelyek befolyásolhatják a **fizikai** ~~valós~~ vagy virtuális környezetet. A **különböző** mesterséges intelligenciákat ~~úgy tervezték, hogy~~ a **telepítést követően** különböző szintű autonómiával és **alkalmazkodóképességgel** működjenek.⁸

A fogalom büntetőjogi szempontból kiemelkedő jelentőségű elemei az autonómia, illetve az alkalmazkodóképesség. Előbbi az emberi beavatkozás hiányára utal, míg utóbbi lényege az MI

⁶ OECD (2024), "Explanatory memorandum on the updated OECD definition of an AI system", OECD Artificial Intelligence Papers, No. 8, OECD Publishing, Paris, 4. o. (a továbbiakban: Explanatory memorandum) <https://doi.org/10.1787/623da898-en> (letöltés dátuma: 2024. 03. 16.)

⁷ Explanatory memorandum, 4. o.

⁸ Explanatory memorandum, 4. o.

képessége arra vonatkozóan, hogy cselekvését a környezetéből kinyert adatokhoz, visszajelzésekhez igazítsa. Mindezek alapján megfigyelhető, hogy az MI tevékenységéhez alapvetően nincs szükség emberi beavatkozásra, illetve ezen cselekvések adott esetben előre nem látható következményekkel járhatnak, ez pedig már látszólag is felveti a büntetőjogi szabályozás szükségességét.

A dogmatika pontos kialakítása érdekében a fogalommeghatározás körében említendő a mesterséges intelligencia és a robot fogalmának elhatárolása. Bár alapvetően számos különbség fedezhető fel a kettő között, a leglényegesebb a fizikai megjelenésben rejlik, ugyanis míg a robotnál ez szükségszerű kritérium, a mesterséges intelligencia főként szoftveralapú rendszerként értelmezendő, s nem feltétlenül ölt fizikai alakot.

A dél – koreai robotjogi törvény⁹ azonban a két fogalmat egyesítve megalkotta az „intelligens robot” kifejezést, amely olyan mechanikus eszközt jelent (ideértve a mechanikus eszközök működtetéséhez szükséges szoftvert is), amely saját maga érzékeli a külső környezetet, felismeri a körülményeket, és önkéntesen mozog.

Mindezek alapján tehát megfigyelhető, hogy a robot és a mesterséges intelligencia a modern technológiában szükségszerűen együtt értelmezendő fogalmak. *„Ez a robotok jogi értelemben releváns, technológiailag kiemelkedő fogalmi eleméből is levezethető, mely szerint a robot fizikailag létező eszköz, gép, ami egy mesterségesen felépített és működő, önfejlesztő képesség (mesterséges intelligencia) segítségével végez tevékenységet.”*¹⁰

Tekintettel azonban arra, hogy a dolgozatom szempontjából vizsgált önálló cselekvésre a legtöbb esetben intelligens robotok képesek, a továbbiakban a mesterséges intelligencia és az intelligens robot fogalmát szinonimaként használom az egyszerűség érdekében.

1.2. Robo sapiens: a mesterséges intelligencia jogalanyiségének dilemmája

A mesterséges intelligencia önmagában is számos cselekvést vihet végbe a kibertérben, azonban robotként – azaz a külvilágban történő valós fizikai megjelenéssel – olyan tevékenységek kifejtésére is képes melyek nemcsak a kiberteret, hanem a való világot is jelentős mértékben képesek befolyásolni. Mivel egyre több ilyen jellegű entitás létezik, lényeges kérdés a rájuk vonatkozó szabályozás alapjainak lefektetése, melyet a jogállásuk meghatározásával szükséges kezdenünk. Az alábbiakban elsősorban a mesterséges intelligencia – ezzel együtt a

⁹ Intelligent Robots Development And Distribution Promotion Act https://elaw.klri.re.kr/eng_mobile/viewer.do?hseq=39153&type=part&key=18 (Letöltés dátuma: 2024. 07. 18.)

¹⁰ KLEIN – TÓTH: i.m. 183. o.

robotok – jogalanyiságának kérdését vizsgálom a mai társadalomban, párhuzamot vonva az emberi jogokkal. E körben először is felvázolom a robotok jogalanyiságának általános kérdéseit, illetve tisztázom azokat az elméleti előkérdéseket, amelyek mentén képesek lehetünk állást foglalni a robotok jogalanyiságának témakörében.

Az intelligens robotok döntéshozatalának egyre fokozódó autonómiája az elmúlt években kezdi felvetni a robotok jogalanyiságának a kérdését, vagyis azt a problémát, hogy *„lehet-e robot jogviszonyok (jogilag releváns társadalmi viszonyok) alanya, lehetnek-e jogai, terhelhetik-e kötelezettségek? A jogalanyiség azonban a robotok kapcsán szükségszerűen a felelősséggel együtt értelmezendő.”*¹¹

A robotok vonatkozásában a legjelentősebb kérdés, hogy dolognak vagy pedig jogalanynak tekintjük-e őket. Amennyiben ugyanis dologként minősítjük ezen entitásokat, nem releváns a jogalanyiség kérdése, tekintettel arra, hogy ezen esetekben pusztán eszközként funkcionálnak, így nem lehetnek sem jogviszonyok, sem felelősség alanyai. Az ilyen esetek jellegzetessége, hogy az érintett gépek nem képesek önállóan módosítani a működésükön vagy döntést hozni az üzemelés során.¹² Alappal vetődik fel azonban a kérdés, mely szerint *„egy én-tudattal rendelkező entitás, amelynek sajátos tudata irányítja cselekvését, mennyiben maradhat eszköz szerepben?”*¹³

A robot jogalanyiságának alapja tehát a meghozható döntés minősége, vagyis, hogy az intelligens robot mennyiben értelmezheti újra, fejlesztheti tovább, illetve hagyhatja figyelmen kívül a számára meghatározott szabályrendszert.¹⁴

A jogalanyiség dilemmájának kapcsán alapvetően két irányt különböztethetünk meg: a progresszív felfogást,¹⁵ illetve a konzervatív szemléletet.¹⁶

A progresszív álláspont képviselői egy „e-személyiség” létrehozására törekednek, mely körben tárgyalandó a robo sapiens kérdése is¹⁷, míg a konzervatív felfogás képviselői szerint a keresztény etikai megalapozású társadalmak világképével összeegyeztethetetlen a mesterséges intelligencia sajátos személyiségének elismerése, tekintettel arra, hogy ezen – a római jog által

¹¹KLEIN – TÓTH: i.m. 191. o.

¹²G. KARÁCSONY: i.m. 132. o.

¹³KLEIN – TÓTH: i.m. 192. o.

¹⁴KLEIN – TÓTH: i.m. 192. o.

¹⁵Vö. ZARA ORSOLYA: Robo sapiens, avagy személy lesz-e a robot?, Európai Jog 2016/2. sz. 1.-4. o.

¹⁶Vö. KLEIN – TÓTH: i.m. 193. o.

¹⁷GASZT CSABA: A mesterséges intelligencia szabályozási kérdései, különös tekintettel a robotikára Infokommunikáció és Jog 2019/1. sz. 21-26. o.

megalapozott – álláspont szerint a személyiség egy olyan sui generis kategória, amely semmilyen esetben nem vonatkoztatható az embertől különböző entitásra, ugyanis az embert az emberi méltóságból fakadó alapjoga különbözteti meg a jogi személyektől, illetve a robotoktól.¹⁸ Szükséges azonban megjegyeznünk, hogy a konzervatív álláspont képviselői nem a jogalanyiség mindennemű elutasítását vallják, csupán a személyiség robotokra vonatkoztatását nem tartják elfogadhatónak.

Mindazonáltal a mesterséges intelligencia működésének elfogadottságát és a technológia iránti bizalmat fogja erősíteni, ha a technológia működésének jogi megítélése jobban tükrözi a társadalmi valóságot, ugyanis a jövőben egyre több területen lesz jelen a mesterséges intelligencia, melyekben nem tekinthetünk el attól, hogy ezek az egyre inkább autonóm módon működő eszközök nem hasonlítanak a korábbi automatizálást szolgáló műszaki megoldásokhoz.¹⁹

Végezetül szükséges néhány szót ejtenünk a robotok cselekvőképességéről.

A cselekvőképesség alapvetően a természetes személyek azon képessége, hogy jognyilatkozatai által magának vagy másoknak jogokat, illetve kötelezettségeket szerezzen. A konzervatív oldal képviselői szerint robotok vonatkozásában nem beszélhetünk cselekvőképességről, ugyanis *„az emberi tudatban kialakuló akaratképzésre számos olyan inherens, csakis az emberre jellemző tényező hat, amellyel egy embertől különböző létező entitás, különösen egy gép, nem rendelkezhet, különös tekintettel a lelki-érzelmi összetevőkre, amelyek mesterségesen nem modellezhetők, és robotokba programozása (az esetleges technológia rendelkezésre állása esetén is) etikai alapon szigorúan elutasítandó.”*²⁰

Az Európai Parlament azonban – a progresszív álláspontot képviselve – a robotikára vonatkozó polgári jogi szabályokról szóló jelentésében (Delvaux-jelentés) utalt arra, hogy szükséges *„a robotok külön specifikus jogalanyiségének létrehozatala hosszú távon, oly módon, hogy legalább a legkifinomultabb autonóm robotokat sajátos jogokkal és kötelezettségekkel [...] rendelkező elektronikus személynek lehessen minősíteni, lehetőleg az elektronikus személyiséget azokban az esetekben alkalmazva, amikor a robotok önálló döntéseket hoznak, vagy más módon, önállóan kerülnek kölcsönös kapcsolatba harmadik felekkel.”*²¹

¹⁸ KLEIN – TÓTH: i.m. 193. o

¹⁹ G. KARÁCSONY: i.m. 132. o.

²⁰ KLEIN TAMÁS: Homonculum regulare necesse est, Jogtudományi Közöny, 2018/9. sz., 380-391. o.

²¹ Az Európai Parlament 2017. február 16-i állásfoglalása a Bizottságnak szóló ajánlásokkal a robotikára vonatkozó polgári jogi szabályokról 59. f) pont

A jelentés javaslatot tesz a Bizottságnak arra, hogy jogalkotással és egyéb nem jogalkotási eszközökkel próbáljon választ adni a felelősségi kérdésekre, akár irányelvek révén, akár különböző útmutatók és magatartási kódexek alapján.²² Ennek jogpolitikai indoka pedig abban áll, hogy a mesterséges intelligencia egyre nagyobb mértékben nyer teret a különböző jogterületeken, a későbbiekben pedig elképzelhető, hogy a jogügyletek tényleges szereplőjeként fogják kezelni, nem pedig másik természetes vagy jogi személy kiterjesztéseként, ahogyan egy gazdasági társaság alkalmazottját sem tekintjük a cég „eszközének”.²³

Összegezve tehát a leírtakat, álláspontom szerint a technológia rohamos fejlődése szükségessé teszi a mesterséges intelligenciára vonatkozó jogalanyiség kialakítását, tekintettel arra, hogy egy önálló tudattal rendelkező entitást, amely nyilvánvalóan olyan sajátos jellemzőkkel rendelkezik, mely látszólag is megkülönbözteti a puszta eszköztől, nem lehet sokáig eszközként kezelni. Az Európai Unió a mesterséges intelligenciáról szóló első átfogó szabályanyaga, az AI Act²⁴ elfogadásával jelentős lépést tett a mesterséges intelligencia alapvető szabályainak lefektetésére, azonban álláspontom szerint ezen szabályozás csak egy stabil alapként funkcionál a további jogalkotáshoz, mivel mindenképpen szükséges a jelenleg meghatározott normák további pontosítása annak érdekében, hogy a jogi szabályozás utolérhesse a technológiai fejlődést és egy olyan időtálló konstrukciót alkothasson, amely képes megfelelő keretet adni a mesterséges intelligenciával rendelkező entitások magatartásának.

2. A mesterséges intelligencia felelősségre vonásának indokai

A felelősség fogalma az etika, a filozófia és a jogtudomány szempontjából is központi kérdés. A büntetőjogi felelősségre vonásnak alapvető feltétele, hogy az elkövető rendelkezzen legalább korlátozott beszámítási képességgel, azaz képes legyen cselekménye következményeinek felismerésére, valamint arra, hogy e felismerésnek megfelelően cselekedjen.²⁵ Bár beszámítási képességgel egyelőre csak az ember rendelkezhet, a mesterséges intelligencia fejlődése, illetve

²² KESERŰ BARNA ARNOLD: A 21. századi technológiai változások hatása a jogalkotásra, Dialóg Campus, Budapest, 2020, 61. o.

²³ JACK M. BALKIN: The Path of Robotics Law. California Law Review Circuit, Vol. 6., No. 45.

²⁴ REGULATION (EU) 2024/1689 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 13 June 2024 laying down harmonised rules on artificial intelligence and amending Regulations (EC) No 300/2008, (EU) No 167/2013, (EU) No 168/2013, (EU) 2018/858, (EU) 2018/1139 and (EU) 2019/2144 and Directives 2014/90/EU, (EU) 2016/797 and (EU) 2020/1828

²⁵ CSEMÁNÉ VÁRADI ERIKA, GÖRGÉNYI ILONA, GULA JÓZSEF, HORVÁTH TIBOR, JACSÓ JUDIT, LÉVAY MIKLÓS, SÁNTHA FERENC: Magyar büntetőjog Általános rész, Wolters Kluwer Hungary, Budapest, 2019. (a továbbiakban: Magyar büntetőjog Általános rész), 152. o.

jogalanyiságának kérdése a közeljövőben felvetheti annak lehetőségét, hogy ezen fogalmat a fejlettebb modellekre megfelelően alkalmazzuk.

Ahogy arra dolgozatomban korábban utaltam, a mesterséges intelligencia felelősségre vonásának kérdése legjobban az OECD által meghatározott definíció egyes elemeiből vezethető le, melyek kapcsán az autonómia, illetve az alkalmazkodóképesség játszik döntő szerepet.²⁶

Az autonómia kezdettől fogva lényeges eleme a mesterséges intelligencia definíciójának, mely lényege, hogy az MI képes önállóan, emberi irányítás nélkül működni. Ez persze nem jelenti azt, hogy ne lehetne ellenőrizni a mesterséges intelligencia tevékenységét, ugyanis erre bármely szakaszban lehetőség van a fejlesztéstől kezdve az adatgyűjtésen át, a folyamatos működésig.²⁷ Az önálló cselekvés képessége azonban szükségessé teszi a büntetőjogi szabályozást, ugyanis jogosan merülhet fel a kérdés, mely szerint, amennyiben a mesterséges intelligencia céljai minden esetben visszavezethetők emberi tevékenységre, akkor tulajdonképpen az emberi tevékenység büntetendő? Ennek kapcsán pedig felvetődhet az okozatossági teóriák kérdésköre, mely régóta foglalkoztatja a büntetőjogászokat. Ugyanis amennyiben a mesterséges intelligencia által meghatározott részcélok eredményeképpen törvénytelen a cselekmény, jogosan merül fel a kérdés, mely szerint ezen cselekmény visszavezethető-e az emberi tevékenységre, mint a felelősségre vonás potenciális tárgyára, vagy mindenképpen az MI kerül felelősségre vonásra, illetve amennyiben az utóbbi történik, milyen eszközök szükségesek hozzá? Mivel jelen fejezet célja a büntetőjogi szabályozás jogpolitikai megalapozása, ezen központi kérdések részletesebb kifejtése dolgozatom későbbi fejezeteinek tárgyát képezi.

Az autonómiával szemben, az alkalmazkodóképesség csak az új definícióban jelenik meg. Ez a gépi önálló tanulás folyamatához köthető, melynek leglényegesebb jellemzője, hogy a telepítést követően a rendszer képes a környezetéből adatokat kinyerni és ezen adatokhoz igazítani a cselekvését. Ennek következményeképpen a mesterséges intelligencia képes olyan következtetéseket levonni, illetve cselekményeket végrehajtani, amelyek a telepítéskor nem voltak előre láthatóak, illetve amelyek adott esetben ellentétesek a fejlesztő szándékával.

Összességében megfigyelhető, hogy csupán a fogalom meghatározás olyan elméleti kérdéseket vet fel, amelyeket mindenképpen szükséges tisztáznunk egy időtálló szabályozás megalkotásához. A továbbiakban a mesterséges intelligencia büntetőjogilag jelenlegi tudásunk

²⁶ Explanatory memorandum 4. o.

²⁷ Explanatory memorandum 4. o.

szerint, előreláthatólag releváns felhasználási területeit elemezem, mintegy alátámasztva a szabályozás szükségességét.

3. Főbb lépések a mesterséges intelligenciára vonatkozó jogalkotásban

Az utóbbi években egyre több nemzetközi kezdeményezés látott napvilágot a mesterséges intelligencia fejlesztésével, üzemeltetésével, illetve használatával kapcsolatban, melyekkel összhangban számos állam tett jelentős lépéseket a nemzeti szintű szabályozás megalkotásában. Mivel ezen regulációk részletes elemzése jelentős mértékben meghaladja jelen tanulmány kereteit, így a vizsgálódást a dolgozatomban szempontjából kiemelkedő jelentőségű szabályozási stratégiákra szűkítettem le.

A mesterséges intelligencia vonatkozásában a polgári jogi felelősségi szabályok egyre szélesebb körben kerülnek kidolgozásra, az MI büntetőjogi felelősségéről azonban eddig egyetlen állam szabályozásában sem beszélhetünk. Véleményem szerint ennek oka, hogy a mesterséges intelligencia a kontinentális, illetve az angolszász jogi gondolkodásban jelenleg még nem lépett túl a pusztán eszköz szerepén, ennél fogva büntetőjogi felelősségének megállapítása sem bír relevanciával. Megjegyzendő ugyanakkor az is, hogy bár az ázsiai államok nézetei már meghaladták az MI eszközként történő nyilvántartását, sőt az MI jogainak és kötelezettségeinek meghatározása sem példa nélküli, a büntetőjogi felelősség kérdése még ezen esetekben sem egyértelműen tisztázott.

A mesterséges intelligencia szabályozottsága szempontjából releváns joggyakorlattal rendelkező államok szabályanyagát vizsgálva arra a következtetésre jutottam, hogy az EU mellett Kína, illetve az USA teszi a legtöbb lépést a kodifikáció irányába, azonban a felelősség tekintetében ezen államok is pusztán a polgári jogi felelősségi szabályok meghatározására fókuszálnak. Összességében elmondható az említett szabályozásokról, hogy az MI ezen esetekben is eszközként kerül meghatározásra, így a büntetőjogi felelősség tekintetében meglévő joganyagukra támaszkodnak oly módon, hogy említést tesznek az MI rendszerek nem megfelelő használata esetén történő büntetőjogi szankcionálás lehetőségéről, azonban az erre vonatkozó kidolgozott konstrukciók egyelőre nem állnak rendelkezésre. Jelen dolgozatomban tehát a hazai szabályozásra közvetlenül hatni képes stratégiákat vettem vizsgálat alá, így összefoglalásom az EU, illetve Magyarország MI Stratégiájára szorítkozik.

3.1. EU AI Act

Bár az EU is elfogadta az UNESCO AI etikai ajánlását, mely alaptételként határozza meg a természetes, illetve a jogi személyek felelősségét az MI vonatkozásában, valamint óva int az

MI jogalanyiságának létrehozásától²⁸, a Delvaux – jelentés ezzel szemben állítja az ún. e-személyiség megalkotásának szükségességét, melyre dolgozatomban egy korábbi pontjában utaltam. Az Európai Unió már 2018 óta foglalkozik a mesterséges intelligenciára vonatkozó szabályok kidolgozásával, ezen folyamat legnagyobb mérföldkövének azonban az AI Act tekinthető, amely az első átfogónak nevezett szabályozás a kérdésben. A Rendelet, bár valóban számos aspektusból közelíti meg az MI fejlesztését, illetve alkalmazását, a büntetőjogi felelősségről kifejezetten nem tesz említést. Az EU Digitális Stratégiájának részeként az AI Act célja a mesterséges intelligencia alapú rendszerhasználat kereteinek meghatározása oly módon, hogy azok biztosítsák az MI átlátható, nyomon követhető, diszkrimináció mentes és környezetbarát használatát. A Rendelet kiemelt hangsúlyt fektet továbbá a mesterséges intelligencia emberek által történő ellenőrzésére a teljes automatizáció felett, annak érdekében, hogy megelőzzék a káros kimeneteket.²⁹

A Rendelet kockázatértékelési szempontok alapján differenciálja a különböző MI rendszereket, valamint ezek alapján meghatározza azon követelményeket, amelyeket a természetes, illetve a jogi személyeknek be kell tartaniuk az MI rendszerek fejlesztése, üzemeltetése, illetve használata során.

Összességében tehát megfigyelhető, hogy az AI Act elsősorban a mesterséges intelligencia fogalmának technológiasemleges és uniformizált meghatározására törekedett, amelyek jól alkalmazhatóak a jövőbeli MI rendszerekre is. Ehhez az OECD által meghatározott definíciót vette alapul, csekély módosításokkal. Kiemelt hangsúlyt fektet továbbá a biztonságos használatra oly módon, hogy szigorú fejlesztési, üzemeltetési, illetve használati követelményeket állapít meg az egyes rendszertípusok vonatkozásában, valamint kifejezetten tilalmazza az ún. elfogadhatatlan kockázattal járó rendszereket. Említést érdemel továbbá a Bizottság 2024 januárjában induló mesterséges intelligenciára vonatkozó innovációs csomagja, melynek része a GenAI4EU kezdeményezés, valamint a Mesterséges Intelligenciával Foglalkozó Európai Hivatal létrehozása, amely kulcsszerepet játszik az AI Act végrehajtásában, előmozdítva a megbízható mesterséges intelligencia fejlesztését és használatát, valamint a nemzetközi együttműködést.³⁰

²⁸ UNESCO – Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence 68. pont <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000381137> (letöltés dátuma: 2024. 11. 07.)

²⁹ EU AI Act https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=OJ:L_202401689&qid=1731000315427 (letöltés dátuma: 2024. 11. 07.)

³⁰ Európai Bizottság Mesterséges Intelligenciával Foglalkozó Európai Hivatal <https://digital-strategy.ec.europa.eu/hu/policies/ai-office> (letöltés dátuma: 2024. 11. 07.)

3.2. Magyarország Mesterséges Intelligencia Stratégiája

Az EU jogi kereteire figyelemmel Magyarország is célként tűzte ki az MI működéséhez szükséges hatékony és támogató hazai szabályozási környezet megteremtését és etikai keretrendszer kialakítását. Az MI Stratégia alapvető feladatának határozza meg a technológiában rejlő lehetőségek felelős, megbízható és emberközpontú kihasználásához szükséges szabályozási és ellenőrzési rendszer kialakítását 4 fő lépésben: a) adatvagyon – szabályozási keretek kialakítása; b) MI szabályozási környezet megteremtése (nyilvántartás, technológiai személy, felelősség és iparági szabályok); c) MI iparág etikai keretrendszerének kialakítása; d) Mesterséges Intelligencia Szabályozási és Etika Tudásközpont (MISZET) kialakítása.³¹

Megfigyelhető, hogy Magyarország kiemelt célként tűzte ki a felelősségi szabályok elhatárolását, illetve említést tesz a technológiai személy fogalmáról is. Bár ez utóbbira vonatkozó részletesebb ismertető egyelőre nem áll rendelkezésre, álláspontom szerint ezen fogalomhasználatból az EU „e-személyiségre” vonatkozó álláspontja tükröződik, amely kiváló alap lehet a büntetőjogi felelősségre vonatkozó normák meghatározásához.

4. Az MI büntetőjogilag releváns felhasználási területei

Az Európai Bizottság, „jóslata” szerint az MI „*meg fogja változtatni az életünket [...], növeli az európai polgárok biztonságát és számos egyéb módon is hatással lesz ránk, amelyről még csak álmodunk.*”³² Ezen előrejelzés bár kissé disztópikusnak hat, valójában arra utal, hogy az MI egyre több területen lesz jelen az életünkben, ennél fogva elkerülhetetlen a rá vonatkozó szabályozás kidolgozása.

A mesterséges intelligencia a büntetőjogban megjelenhet egyrészt a bűnüldöző hatóságok munkáját segítő entitásként, másrészt a bűncselekmények elkövetésében is jelentős szerepe lehet. Mivel dolgozatom témája a mesterséges intelligencia felelősségre vonhatósága, így ezen fejezet alatt kifejezetten a bűncselekményekhez köthető területeket említeném meg.

Az MI büntetőjogi relevanciája kapcsán szükségszerűen említést kell tennünk a kiberbűncselekményekről (cybercrime). A kiberbűncselekmény napjainkban széleskörűen elterjedt fogalom, azonban egységes definíciója a mai napig nem létezik. Az alapvető elemeket

³¹ Magyarország Mesterséges Intelligencia Stratégiája 2020 – 2030
<https://digitalisjoletprogram.hu/files/2f/32/2f32f239878a4559b6541e46277d6e88.pdf> (letöltés dátuma: 2024. 11. 07.)

³² Európai Bizottság: Fehér Könyv a mesterséges intelligenciáról: a kiválóság és a bizalom európai megközelítése

tekintve a kiberbűncselekményeket, illetve a kiberbűnözést a következőképpen foglalhatjuk össze: „a kiberbűnözés a bűncselekmények széles skáláját foglalja magában, amelyeket az infokommunikációs technológiák (ICT) segítségével, globális elektronikus hálózatokon át követnek el.”³³

A kiberbűnözés az EU álláspontja szerint egy olyan határok nélküli probléma, mely három tag definícióba sorolható: a) az internetre jellemző bűncselekmények; b) online csalás és hamisítás; és c) illegális online tartalom.³⁴

Az első két pontra jó példaként hozhatók azok az MI által vezérelt tőzsdei műveletek, melyek – jellemzően bűnszervezetek által megvalósított – pénzmosásra vagy terrorizmus finanszírozására is felhasználhatóak.³⁵ E körbe tartozhatnak például egyes vagyon elleni bűncselekmények, mint az információs rendszer elleni támadások, adathalászat, illetve az információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás. Utóbbira pedig a legáltalánosabb példa a dark web, mint alig lenyomozható, titkos internetes felület, mely többek között számtalan fegyverrel, kábítószerrel, gyermekek szexuális kizsákmányolásával kapcsolatos bűncselekmény elkövetési fóruma.³⁶

Szükséges említést tennünk a materiális deliktumok köréről, ugyanis a mesterséges intelligencia, intelligens robotként képes a külvilágban történő változás előidézésére. E körben legjellemzőbb példaként az önvezető autók képzelhetők el, melyek a közlekedési bűncselekmények mellett képesek foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés, de akár olyan materiális sértő deliktumok törvényi tényállásának megvalósítására, mint az emberölés. A drónok kapcsán pedig különböző titoksértő, adatokkal visszaélésnek értékelhető, illetve egyes alapvető jogokat támadó bűncselekmények megvalósítása merülhet fel.³⁷

Végezetül szükséges említést tennünk arról a tényről, hogy a digitális forradalom minden más mellett a hadviselést is jelentősen átalakította. Általánosságban elmondható, hogy azokat a kiberhadműveletekben az államok jellemzően kémkedési, diszruptív vagy destruktív céllal, közvetlenül, vagy harmadik fél, például hacker csoportok – vagy mesterséges intelligencia –

³³ GRUND BORBÁLA: A kibertér bűncselekményeiről és a kiberbűnözés hazai gyakorlatáról, MTA Law Working Papers, 2021/21. sz. 2. o.

³⁴ https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/internal-security/cybercrime_en (letöltés dátuma: 2024. 08. 09.)

³⁵ AMBRUS ISTVÁN: Digitalizáció és büntetőjog Wolters Kluwer Kft., Budapest, 2021, 170. o.

³⁶ AMBRUS: i.m. 170. o.

³⁷ AMBRUS: i.m. 171.o.

bevonásával indítják, e körben pedig nemcsak elképzelhető, de több mint valószínű az emberiesség elleni, illetve a katonai bűncselekmények megvalósításának lehetősége.³⁸

5. Miként jelenhet meg a mesterséges intelligencia a törvényi tényállásban?

Az MI felelősségének jogi szabályozása szempontjából két tényállási elem játszik kiemelkedően fontos szerepet: az elkövetés eszköze, mint szituációs ismérv, illetve a bűncselekmény alanya. Ahhoz, hogy ezen elemek valamelyikének megfeleltethessük a mesterséges intelligenciát, mindenekelőtt szükséges meghatározni, hogy dologként, vagy speciális jogalanyként tekinthetünk ezen entitásra.

5.1. Tárgy vagy alany?

Ahogy az korábban kifejtettem, az Európai Unió jelenleg ismert álláspontja a progresszív irányt képviseli a robot jogalanyiság dilemma kapcsán. Ez azt jelenti, hogy a legkifinomultabb robotokat saját jogokkal, illetőleg kötelezettségekkel ruháznák fel. Azonban tekintettel a büntetőjog sajátos jellegére, illetve arra, hogy az eltérő mesterséges intelligencia modellek autonómia szintje különböző, a mesterséges intelligencia körül forgó jelentős kérdést, nevezetesen, hogy büntetőjogilag tárgyként vagy alanyként célszerű ezen entitásokat kategorizálni, ezen alponthoz tárgyalom.

A felelősségi kérdések rendezésének első módja az, ha a jelenlegi dogmatikai keretek között próbáljuk meg megtalálni az MI aktusainak helyét, szükség esetén párhuzamot vonva egyes jogintézményekkel. Az első megközelítések nyilvánvaló alapja ezért az, ha az MI a bűncselekmények elkövetésének különleges eszköze. A kiindulási alap ez esetben az, hogy az ember alkotta számítógépes program mindvégig az ember által meghatározott keretek között és célból működik, ekként az emberi cselekvés kontrollált eszköze.³⁹ Ez a kijelentés azonban a körülmények összességét tekintve álláspontom szerint túlságosan egyszerűnek tűnik ahhoz, hogy elég legyen egy olyan komplex probléma megoldására, mint az MI felelősségének meghatározása. Az MI akkor lehet kifejezetten egy bűncselekmény eszköze, ha működése valamely büntetőjog-ellenes cselekmény megvalósítására irányul. Ez elképzelhető jogellenes célra fejlesztett program és nem jogellenes célra fejlesztett, de arra használt program esetén. Ilyenkor az MI valóban eszközként értelmezhető és a programozó, illetve a felhasználó ember

³⁸ KERÉKES LÁSZLÓ: "Godotra várva..." Egy egységes kiberbűnözés elleni egyezmény kodifikációjának kihívásai, Debreceni Jogi Műhely, 2021/3-4. sz., 32-41. o.

³⁹ MISKOLCZI BARNA, SZATHMÁRY ZOLTÁN: Büntetőjogi kérdések az információk korában mesterséges intelligencia, big data, profilozás, HVG - ORAC Lap – és Könyvkiadó Kft., 2018, 61. o.

felelősségre vonható.⁴⁰ Szintén a mesterséges intelligencia eszközként történő értelmezését teszi kívánatossá az alannyá válás lényeges feltétele, mely szerint bűncselekmény elkövetője, így büntetőjogi felelősségre vonás alanya legalább korlátozott beszámítási képességgel rendelkező, 14. életévét betöltött természetes személy lehet. Ezek alapján tehát látható, hogy a mesterséges intelligencia alanyként nem illeszthető bele a jelenlegi büntetőjogi szabályozásba. Megoldási javaslatként az alannyá válás feltételeinek egy újabb meghatározása merülhet fel, melyben az eddigi természetes személy fogalmat egy, a mesterséges intelligenciára is általánosan elfogadott fogalom egészíthetné ki, adott esetben helyettesítené. Ilyen lehet például a „mesterséges entitás”, az „autonóm MI rendszer” vagy a „technológiai személy”, amelyek a különböző MI Stratégiákban is megjelennek.

5.1.1. A mesterséges intelligencia alannyá válása az okozatossági teóriák tükrében

Ahogy az a mesterséges intelligencia fogalmi elemeiből látható, annak büntetőjogi szabályozása jelentős kihívás, mivel számos kérdést vet fel, amelyek kapcsán a már ismert jogintézmények újabb perspektívából történő értelmezése szükséges. Ennek kapcsán elsősorban az okozatossági teóriákra térnék ki, melyeknek központi kérdésköre, az eredményért való felelősség, illetve az okozati összefüggés vizsgálata.⁴¹

Az eredmény alapvetően nem szükséges eleme a törvényi tényállásnak, tehát nem minden esetben képezi annak részét, azonban annak érdekében, hogy a jelenleg tárgyalt kérdéskört minél érthetőbben szemléltethessem, szükségesnek tartom az eredmény fogalmának kiterjesztését a mesterséges intelligencia cselekvésére, függetlenül attól, hogy materiális bűncselekményt „valósít-e meg” az MI. Az eredmény alapvetően „*az elkövetési magatartással összefüggésben, a kívülvilágban bekövetkezett változás, vagy annak hiánya.*”⁴² Ahhoz, hogy az MI cselekvése és az emberi tevékenység között vizsgálhassuk az okozati összefüggést, szükséges, hogy az MI által megvalósított elkövetési magatartást is az eredmény körében tárgyaljuk, különben az immateriális bűncselekmények körében értelmezhetetlen lenne az emberi tevékenységgel való összefüggés kérdése.

A jelenlegi szabályozásban látható, hogy bár jogi személyt is lehet szankcionálni, a jogi személy felelősségre vonásának alapját is az ahhoz köthető emberi tevékenység képezi. A leglényegesebb különbség azonban a klasszikus jogi személy fogalomhoz képest, abban áll,

⁴⁰ MISKOLCZI – SZATHMÁRY: i.m. 61. – 62. o.

⁴¹ Magyar büntetőjog Általános rész 146. o.

⁴² Magyar büntetőjog Általános rész, 144. o.

hogy az MI gépi tanulás útján képes alkalmazkodni a környezetéhez, ezáltal képes magas fokú autonómia elérésére, amely eredményeképpen minimális emberi közrehatással cselekszik.

A fő kérdés tehát, melyre elsősorban választ kell találnunk, az, hogy mekkora lehet a távolság az MI által végrehajtott cselekvés és az ember által meghatározott cél között ahhoz, hogy meg lehessen állapítani a kettő között az okozati összefüggést?

Az eltérő okozatossági elméletek természetesen eltérő választ adnak erre a kérdésre. Az alábbiakban néhány, a mesterséges intelligencia szempontjából bemutatásra érdemes magyarázatot szemléltetek, illetve értékelem a kapott eredményeket.

A kiindulópont a feltételek egyenértékűségének elmélete, mely szerint minden szükséges feltétel ok, illetve ezek egymással egyenértékűek akkor is ha az okozati összefüggés távoli vagy laza. A *conditio sine qua non* formula egy hipotetikus eliminációs eljárást feltételez, mely a cselekmények gondolati elhagyását jelenti. Eszerint tehát az okozati összefüggés megállapítható, ha az adott emberi magatartás egyik oka volt az eredménynek. Amennyiben tehát ebből indulunk ki, azt a viszonylag kézenfekvő megállapítást kapjuk, hogy függetlenül attól, hogy az MI hányadik – saját maga által meghatározott – rész céljának következménye az eredmény, nem zárható ki sem a programozó, sem a felhasználó büntetőjogi felelőssége.⁴³ Ezen esetekben azonban egyrészt az okok végtelen láncolatának figyelembevétele⁴⁴, másrészt a bűnösség kérdése merülhet fel kritikaként, ugyanis a fejlesztő számára nem lehetséges, hogy előre lássa azt, hogy az általa alkotott mesterséges intelligencia modell mikor, illetve milyen cselekményeket fog végrehajtani.

Az okkiválasztó elméletek közül az adekvát kauzalitás tana mondja ki, hogy oknak csak az az adekvát ok tekinthető, melynek rendszerint következménye az eredmény⁴⁵. Ezáltal szűkítik a felelősség körét és csak az előre látható eredményt tekintik adekvátnak. Ezen elmélet kritikája, hogy az objektív okozatosság vizsgálatát szubjektív tudattól teszi függővé.⁴⁶ Amennyiben ezt a mesterséges intelligencia cselekményére vetítjük, azt láthatjuk, hogy erre az elvre alapítva az MI fejlesztőjének felelősségét nem lehet megállapítani. Felmerülhet a kérdés, mely szerint melyik az az emberi tevékenység amelyikre visszavezethető az MI cselekménye, amennyiben

⁴³ BICSKEI TAMÁS: A mesterséges intelligencia természetéből adódó felelősségi problémák, Jog és Állam 29. sz., XVI. Jogász Doktoranduszok Szakmai Találkozója 2020., 63. o.

⁴⁴ Lásd még: MÉSZÁROS ÁDÁM: A bűncselekmény fogalmának alapkérdései, Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2020., 56. o.

⁴⁵ Lásd még: ERDŐSY EMIL: Kérdőjelek az okozatosság büntetőjogi értelmezésében. In: Emlékkönyv Irk Albert egyetemi tanár születésének 120. évfordulójára. Pécs, 2004. 15–29. o.

⁴⁶ Magyar büntetőjog Általános rész 147. o.

a fejlesztő nem vonható felelősségre? Ahhoz, hogy erre a kérdésre választ kapjunk, szükséges párhuzamot vonni a polgári jogban található veszélyes üzemi felelősséggel, mely szerint azt terheli a felelősség, akinek érdekkörében a veszélyes üzem működik. Jelen esetben tehát a büntetőjogi felelősség alanya – amennyiben természetes személy – az lehetne, aki ellenőrzést és felügyeletet gyakorol a mesterséges intelligencia tevékenysége felett, mivel ő az, akinek a legnagyobb lehetősége van arra, hogy előre lássa az MI cselekménye lehetséges következményeit.

A relevanciaelmélet tulajdonképpen az előző két elmélet sajátos keveréke, melynek lényege az okozatosság két lépcsőben történő megállapítása. Tokaji Géza szerint ugyanis különbséget kell tenni az okozati összefüggés megléte és annak büntetőjogi relevanciája között.⁴⁷ Ennek eredményeképpen az okozatosság megléte a *conditio sine qua non*, míg a büntetőjogi relevancia az adekvát kauzalitás elmélete alapján vizsgálendő. E körben tehát megállapítható, hogy az MI fejlesztőjének cselekménye bár oka az MI cselekményének, büntetőjogilag azonban nem mindig releváns.

5.2. A büntetőjogi felelősségre vonás lehetséges esetei, elkövetői alakzatok

A mesterséges intelligencia büntetőjogi felelősségének meghatározása alapvetően a jelenleg használatos jogintézmények újraértelmezésével veszi kezdetét. Erre tekintettel dolgozatomban az alannyá válás feltételeinek szigorúan vett dogmatikai meghatározásától elrugaszkodva, a mesterséges intelligencia fejlődése által diktált logika mentén vázolom fel a büntetőjogi szabályozás előtt álló lehetséges útvonalakat.

Kiindulási alapunk tehát az, hogy az MI által generált, büntetőjogi jogsértések állami reakciót igényelnek. Elsőként természetesen az a kérdés igényel tisztázást, hogy a büntetőjogi felelősségnek ki legyen az alanya, avagy kit (esetleg mit?) tekintsünk a bűncselekmény tettesének.⁴⁸ Ahogyan azt Ambrus István is megfogalmazta, a tettesi alapbűncselekményhez járulékos jelleggel kapcsolódó részesi magatartások értékelése alapvetően levezethetőnek látszik az általános elkövetői tanokból, így e kérdést a szerzőhöz hasonlóan én sem kívánom részletezni jelen dolgozatban.

A mesterséges intelligencia cselekményeivel kapcsolatos büntetőjogi felelősségi rendszerek alapvető elméleti konstrukcióit először Gabriel Hallevy dolgozta ki három modell alapján. Az első egyfajta közvetett tettességen alapuló elkövetésre épülő konstrukció (*Preparation – via –*

⁴⁷ Magyar büntetőjog Általános rész 147. o.

⁴⁸ AMBRUS: i.m. 172.o.

Another Liability Model), a második egy gondossági kötelezettség megszegésén alapuló felelősségi rendszer (Natural – Probable – Consequence Liability Model), míg a harmadik az MI közvetlen (önálló) felelősségre vonhatóságára épülő modell (Direct Liability Model).⁴⁹ Thomas C. King és szerzőtársai későbbi munkájában az előbb említett három mellett megjelenik az előjárói jellegű felelősségre (Command Responsibility) épülő modell is.⁵⁰ Mindezek alapján megfigyelhető, hogy az MI felelősségének meghatározásához ezen négy angolszász modellből célszerű kiindulnunk, amely konstrukciók csekély módosításokkal beilleszthetők a hazai jogrendszerbe is, így a továbbiakban ezen modellek gyakorlati megvalósíthatóságát tárgyalom a jelenleg hatályos büntetőjogi szabályok keretei között.

5.2.1. Az MI, mint önálló tettes

A mesterséges intelligencia önálló tettesként történő felelősségre vonása az uralkodó jogirodalmi álláspontok szerint elvetendő modell. Ennek indoka a kontinentális büntetőjog alaptézisében keresendő, mely szerint csak a bűnösen elkövetett emberi magatartás tekinthető bűncselekménynek.⁵¹ Ezen nézőpont jogbölcseleti szempontból is többszörösen megalapozott, mely leginkább Locke és Kant munkáiban lelhető fel. Locke az embert az öntudattal azonosítja. Álláspontja szerint „*tudatának kiterjedéséig mindenki önmagáért felelős, ez teszi az embereket jutalom vagy büntetés címzettjévé és ebben keresendő a jutalom vagy büntetés jogossága és igazságossága.*”⁵² Ehhez az állásponthoz közeli Kant kategorikus imperatívusz elmélete, mely a büntetőjogban kiemelt szerepet játszik. Eszerint „*az akarat a törvények, az önkény, a maximák forrása; [...] az embernek, mint érzéki lénynek a tapasztalat szerint megvan az a képessége, hogy ne csak a törvénynek megfelelően, hanem a törvénnyel szemben is válasszon.*”⁵³ Mindezt az új német irodalomban Gless és szerzőtársai a mesterséges intelligenciára vetítve támasztják alá, mely szerint „*egy robot nincs tudatában szabadságának, nem képes saját magára egy*

⁴⁹ GABRIEL HALLEVY: The Criminal Liability of Artificial Intelligence Entities - from Science Fiction to Legal Social Control, Akron Intellectual Property Journal: Vol. 4., Iss. 2., Article 1.

<https://ideaexchange.uakron.edu/akronintellectualproperty/vol4/iss2/1> (letöltés dátuma: 2024. 09. 03.)

⁵⁰ THOMAS C. KING, NIKITA AGGARWAL, MARIAROSARIA TADDEO, LUCIANO FLORIDI: Artificial Intelligence Crime: An Interdisciplinary Analysis of Foreseeable Threats and Solutions, Science and Engineering Ethics Vol. 26., No. 89. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3183238> (letöltés dátuma: 2024. 09. 03.)

⁵¹ AMBRUS: i.m. 172.o.

⁵² JOHN LOCKE: An Essay on Concerning Human Understanding, Pennsylvania State University, Pennsylvania, 1999

⁵³ IMMANUEL KANT: Az erkölcsök metafizikája (ford. Berényi Gábor), Gondolat, Budapest, 1991. 320 – 321. o.

múlttal és jövővel rendelkező entitásként gondolni, továbbá képtelen megérteni a jogok és kötelezettségek jelentőségét.”⁵⁴

A hatályos hazai jog alapján pedig a Btk. 4. §-ban megtalálható bűncselekmény-fogalom zárja ki az MI önálló büntethetőségét. Eszerint ugyanis egy cselekmény bűncselekménnyé minősítéséhez elengedhetetlen – egyebek mellett – az elkövető és az általa elkövetett cselekmény között fennálló pszichikai viszony, mely szándékosságban vagy gondatlanságban nyilvánul meg. Mindez pedig olyan komplex tudattartamot feltételez, amely a mesterséges intelligencia modellek jelenlegi fejlettségi szintjén még nem jelenik meg. Álláspontom szerint a jövőben nem kizárt azonban az úgynevezett „erős MI”⁵⁵ kialakulása, amely alapvetően megváltoztatná az eddig ismert felelősségi koncepciókat. Ennek lehetőségét és az erre vonatkozó következtetéseimet azonban dolgozatom későbbi szakaszában tárgyalom.

5.2.2. A közvetett tettességen alapuló elkövetési modell

A második nagy felelősségi modell a hazai jogban a Btk. 13. § (2) bekezdésében foglalt közvetett tettesség koncepciójának felel meg. Ennek lényege, hogy az operátor eszközként használja fel az MI-t a bűncselekmény tárgyi oldalának megvalósításához.⁵⁶ Az előző modellhez képest jelentős előnye, hogy nem követeli meg a mesterséges intelligencia bűnösségét, ezáltal könnyebben beilleszthető a szabályozásba, így adott esetben alapját képezhetné a felelősség megállapításának. Szükséges azonban leszögezni, hogy ez az elképzelés sem felel meg maradéktalanul a jelenlegi szabályozásnak, ugyanis a közvetett tettességre vonatkozó törvényhely⁵⁷ taxatív felsorolására tekintettel (gyermekkor, kóros elmeállapot, kényszer vagy fenyegetés, tévedés) ilyen esetekben az elkövető önálló tettesként történő felelősségre vonása jöhetne szóba melyben az MI az elkövetés eszközének szerepét tölti be. A valóban autonóm módon cselekvő MI kapcsán ugyanakkor vitatható lehet az eszközkénti felhasználás megállapíthatósága, ugyanis az ideális MI adott esetben előre kiszámíthatatlan döntéseket is hozhat, amely megkérdőjelezi az emberi operátor erre vonatkozó bűnösségét.⁵⁸

⁵⁴ SABINE GLESS, EMILY SILVERMAN, THOMAS WEIGEND: If Robots Cause Harm, Who is to Blame? Self – Driving Cars and Criminal Liability, 2016. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2724592> (letöltés dátuma: 2024. 09. 04.)

⁵⁵ A kifejezés azokra a fejlett MI rendszerekre utal, melyek az emberrel azonos szinten képesek gondolkodni. Kurzweil szingularitásnak nevezi azt a fordulópontot, ahol mesterséges és a természetes ész egymásra talál, egymást erősíti, s ezen fejlesztések következtében létrejön az Ember 2.0, más szóval az „emberfeletti ember”, akinek eljövételét Nietzsche már a 19. században megérezte. CSEPELI GYÖRGY: A mesterséges intelligencia emberi arca, Scientia et Securitas, 2022/2. sz. 113. – 117. o.

⁵⁶ AMBRUS: i.m. 173. o.

⁵⁷ Btk. 13. § (2) bekezdés

⁵⁸ AMBRUS: i.m. 173. o.

Ezen ellentmondás kiküszöbölésére a magyar büntetőjogban is ismert *actio libera in causa* válhat segítségünkre, mely elv lényege, hogy a büntetőjogi felelősséget az ún. felróható előmagatartás alapján állapítjuk meg, amely az elkövető beszámíthatatlan állapotát előidézte. Mivel az *actio libera in causa* szándékos, illetve gondatlan alakzata is megvalósítható, ezen elv alkalmazása az MI viszonylatában sem kizárt. Így jelentheti például a mesterséges intelligencia alapú „eszköz” megvásárlásának vagy legutolsó szervizelésének időpontjára történő visszavetítést.⁵⁹

Az *actio libera in causa* alkalmazása az MI vonatkozásában természetesen csakis úgy képzelhető el, ha feltételezzük, hogy az MI cselekményéért az emberi operátor a közvetett tettesség elve alapján felel. Ahhoz azonban, hogy ezt a hazai szabályozásban teljeskörűen meg lehessen valósítani, szükséges a taxatív törvényi felsorolás kiterjesztése oly módon, hogy tartalmazzon egy, az autonóm döntéshozatalra képes mesterséges intelligenciára utaló fordulatot.

5.2.3. Az előjárói (vezetői) jellegű felelősség

Az előjárói jellegű felelősség az angolszász felfogáshoz hasonlóan a hazai jogrendszerben is a katonai büntetőjogból ismert mögöttes, fokozott parancsnoki felelősségi szabályokkal hozható összefüggésbe.⁶⁰ A Btk. 130. § (2) bekezdése értelmében a parancsra elkövetett bűncselekményért a parancsot adó is tettesként felel, ha a katona tudta, hogy a parancs végrehajtásával bűncselekményt követ el, egyébként a parancsot adó közvetett tettesként felel. Ezen felelősségi modell számos tekintetben mutat hasonlóságot az előző pontban felvázolt alakzattal, azonban lényeges különbség, hogy jelen esetben a parancs kiadása, mint normatív aktus is a tényállásszerű tettesi magatartások körébe tartozik.⁶¹ Ebben az esetben tehát a törvény erejénél fogva van legalább két tettese a bűncselekménynek: az előjáró a parancs kiadásával, a parancsot teljesítő katona pedig a különös részi törvényi tényállás tárgyi oldalának megvalósításával válik a bűncselekmény elkövetőjévé. Amennyiben azonban a katona nem tudta, hogy a parancs végrehajtásával bűncselekményt követ el, közvetett tettesség jön létre.

Ez a felelősségi alakzat, illetve a jogban való tévedés a mesterséges intelligencia kapcsán is elképzelhető, ugyanis „*a tökéletesen jogkövető MI megalkotásának ideálja azt várná el a programozótól, hogy [...] a Btk. – tényállások valamennyi lehetséges gyakorlati*

⁵⁹ AMBRUS: i.m. 174. o.

⁶⁰ AMBRUS: i.m. 174. o.

⁶¹ AMBRUS: i.m. 174. o.

*megvalósulását – a kerettényállások mögöttes joganyagával együtt – a jelfeldolgozás szintjén legyen képes az MI tudásbázisában leképezni a jogértelmezést meghatározó szabályalkalmazás teljes dogmatikai rendszerével együtt, reflektálva a társadalmi viszonyokra is*⁶², amely az MI jelenlegi fejlettségi szintjén, illetve a jogszabályok és élethelyzetek folyamatos változása mellett nyilvánvalóan képtelen vállalkozásnak tűnik.

Alapvető jogszabályi követelmények azonban meghatározhatók az MI számára, így ezen felelősségi alakzat sokkal inkább kézenfekvőnek tűnik, mint a közvetett tettességen alapuló modell, tekintettel arra, hogy a „kvázi” tudattal rendelkező [...] MI működése kevésbé emlékeztet egy beszámítási képességgel nem rendelkező személy cselekményére.”⁶³

5.2.4. A gondossági kötelezettség megszegésén alapuló felelősségi modell

A gondossági kötelezettség megszegésén alapuló modell egyértelműen magánjogi karaktert mutat, ami alapvetően angolszász eredetével magyarázható.⁶⁴ Ugyanakkor a hatályos magyar büntetőjogban is találkozhatunk ezen modell kezdeményeivel, melynek lényege, hogy a törvényi tényállást megvalósító elkövetővel azonos szintre emeli a felette ellenőrzést vagy felügyeletet gyakorló személy gondatlan magatartását, amely – közvetlenül vagy közvetve – a bűncselekmény megvalósulásához vezetett. A hatályos magyar büntetőjogban ezen modell alkalmazása az emberiség elleni bűncselekmények (Btk. XIII. Fejezet) körében szabályozott előjárói vagy hivatali vezető felelősségére (Btk. 145. §), a Btk. 397. § -ban szabályozott költségvetési csaláshoz kapcsolódó felügyeleti vagy ellenőrzési kötelezettség elmulasztására, illetve a korrupciós bűncselekmények között található hivatali vesztegetésre vonatkozó normákban nyilvánul meg.

A mesterséges intelligencia vonatkozásában ezen modell alkalmazása felvethetné nemcsak az MI által működtetett eszközt a jogsértés idején használó, hanem akár az üzemeltető vagy a tulajdonos, sőt akár az MI gyártójának felelősségét is. Ez esetben pedig még jobban kirajzolódna a felvázolt modell magánjogi jellege, ugyanis a tulajdonos, illetve a gyártó nemcsak természetes, hanem jogi személy is lehet, amelynek önálló büntetőjogi felelősségét hazai jogrendszerünk nem ismeri el.⁶⁵

Ezen modell alkalmazásának tehát több nehézsége is van, a leglényegesebb azonban, hogy nem mindig nyilvánvaló, hogy melyik programozó felelős egy adott kódsorért, illetve, hogy az

⁶² MISKOLCZI – SZATHMÁRY: i.m. 80. o.

⁶³ AMBRUS: i.m. 173. o.

⁶⁴ AMBRUS: i.m. 175. o.

⁶⁵ AMBRUS: i.m. 176. o.

eredmény mennyiben a kezdeti programozás, vagy a mesterséges intelligencia által, gépi tanulás útján hozzáadott kódsorozat eredménye.⁶⁶ Jelen esetben tehát számos ok büntetőjogi relevanciáját kellene egy-egy adott eset kapcsán vizsgálni amelynek gyakorlati alkalmazása jelentősen megnehezítené a felelősségre vonás eredményességét.

Összességében tehát megfigyelhető, hogy a mesterséges intelligencia felelősségre vonására kidolgozott angolszász modellek egyike sem emelhető be maradéktalanul a hazai jogrendszerbe. Álláspontom szerint a hazai büntetőjogi szabályozásba a felsoroltak közül a legkevesebb módosítással és legvalószínűbb gyakorlati alkalmazhatósággal a közvetett tettességen alapuló modell illeszthető be. A legjobb megoldásnak azonban – Hallevyhez hasonlóan – ezen modellek sajátos kombinációjának megalkotását tartom. Szükséges ugyanis megjegyezni, hogy ezen modellek nem zárják ki egymást és nem tekinthetők egymás alternatíváinak.⁶⁷ Annak érdekében tehát, hogy egy olyan teljes képet kapjunk a büntetőjogi felelősségre vonás rendszeréről, amely a legteljesebben magába foglalja a mesterséges intelligencia által vezérelt entitásokat ezen négy modell kombinált alkalmazása szükséges, amelynek megalkotása a büntetőjogászok jelentős kihívásának tekinthető.

5.3. A mesterséges intelligencia cselekménye, mint elkövetési magatartás

Az MI alannyá válásának lehetősége után mindenképpen szükséges áttekinteni azon érveket is, amelyek az MI „cselekvőségének” büntetőjogi cselekményként történő elismerése ellen vagy mellett szólhatnak.⁶⁸ Ehhez azonban először meg kell ismernünk az MI cselekvésének alapjait, az ágensek működését.

Ágensnek nevezünk valamit, ami képes érzékelni a környezetét az érzékelőin (szenzorok) keresztül, és amely hatást tud gyakorolni a környezetére valamilyen módon. Ha egy ágens elhelyezünk a környezetében, akkor az érzékeli a környezetét és az érzékelések sorozatára cselekvések sorozatával válaszol, ezen cselekvések hatására pedig a környezet állapota változik. Az ágens sikerességének kritériumát a teljesítménymérték (performance measure) határozza meg, amely egy olyan mérhető adat, amelyet az ágens tervezője az ágens számára előzetesen meghatároz. Az ágens mindezek után kötve van a teljesítménymértékben meghatározottakhoz, amiből az következik, hogy mindent megtesz a teljesítménymérték maximalizálásáért. A racionalitás ebben a kontextusban tehát annyit jelent, hogy az ágens az

⁶⁶ THOMAS C. KING: i.m. 25. o.

⁶⁷ Hallevy im. 193. o.

⁶⁸ MISKOLCZI – SZATHMÁRY: i.m. 176. o.

addig a pillanatig felépített érzékelési sorozata alapján választja meg a cselekvését annak érdekében, hogy az elvárt teljesítményt maximalizálja. Addig azonban, ameddig az ágens a tervezői által beépített tudásra épít, nem pedig saját megfigyeléseire és tapasztalataira, valamint az abból tanultakra, nem nevezhetjük autonómnak. Ahhoz, hogy racionális ágensről beszélhessünk, annak autonómnak kell lennie, tehát mindent, amit csak tanulhat, meg kell tanulnia ahhoz, hogy hiányos vagy hibás előzetes tudását kompenzálja. A mesterséges intelligencia feladata alapvetően az ágensprogram megtervezése: egy függvényé, amely megvalósítja az észlelések és a cselekvések közötti leképezést. Ez a program pedig valamilyen fizikai érzékelőkkel és beavatkozókkel ellátott eszközön fog futni, amelyet architektúrának nevezünk. Az ágens két fő komponense tehát az architektúra (az ágens „teste”) és az ágensprogram (az ágens „agya”). E fejezet szempontjából szintén lényeges, hogy megkülönböztetünk egyszerű reflexszerű (simple reflex agents) valamint modellalapú reflexszerű ágenseket (model-based reflex agents). Előbbiek azonnal válaszolnak az észlelésekre, míg utóbbiak a világ aktuális észlelésekből nem nyilvánvaló aspektusait belső állapotukban tartják nyilván. Ezen ágensek a helyes döntések meghozatala érdekében felépítenek magukban egy modellt arról, hogy hogyan működik az őket körülvevő világ, vagyis, hogy milyen cselekvésük milyen változást tud abban végrehajtani és a világ maga is hogyan változhat meg, például az idő múlása vagy más aktorok fellépése miatt. Végezetül pedig szót kell ejtenünk arról a látszólag evidens, de sokszor mellőzött tényről, hogy az ágens csakis a környezetével való interakcióban értelmezhető, anélkül ugyanis nem beszélhetünk cselekvő mesterséges entitásról. A gépi tanulás során az ágens megfigyeli a környezetét, valamilyen cselekvést végez majd arról visszacsatolást kap. Ezen visszacsatolást pedig összeveti az elvárt teljesítménymértékkel annak érdekében, hogy megkapja a tévedése mértékét, majd amennyiben szükséges, a jövőbeni viselkedését úgy módosítja, hogy azonos inger hatására az előzőhöz képest más módon cselekedjen.⁶⁹

A technológiai alapvetést követően, immár büntetőjogi dogmatikára rákanyarodva, az újabb kérdés annak eldöntése, hogy a mesterséges intelligencia cselekedetei lehetnek – e tényállásszerűek. Ehhez elsőként azt kell eldönteni, hogy az MI aktusa egyáltalán büntetőjogi értelemben vett cselekménynek tekinthető – e.⁷⁰ Amennyiben az emberi magatartást vizsgáljuk, hajlamosak vagyunk arra egy pszichikumból kiinduló és a külvilágban folytatódó folyamatok egységeként tekinteni, melynek állomásai:

⁶⁹ G. KARÁCSONY: i.m. 26 – 34. o.

⁷⁰ MISKOLCZI – SZATHMÁRY: i.m. 74. o.

- a) a szükségletek jelentkezése,
- b) a szükségletek által táplált vágytendenciák és az ellenható tendenciák, motívumok harca,
- c) a szükséglet kielégítésére alkalmas célképzet kialakulása,
- d) a célképzet megvalósulására irányuló magatartásmód elhatározása,
- e) a magatartás kifejtése.⁷¹

E konstrukcióban azonban a motívumok harca a bűnösség körében értékelhető elem, ráadásul ez a folyamat csak a szándékos elkövetés modellezésére alkalmas, a hanyagságból fakadó mulasztásos bűncselekményeknél a pszichés elemek létre sem jönnek.⁷² Tehát a cselekmény – fogalmat mentesíteni kell a bűnösségi elemektől, ami így nem teszi eleve kizárttá az MI aktusainak cselekményként való értékelését.⁷³

A büntetőjog dogmatikai rendszere abban tér el a fenti, életbeli felfogástól, hogy a magatartást és az azt vezérlő tudatot elkülöníti egymástól, a cselekményből kirekeszti a cselekvő célját, a tudati, érzelmi tartalmat és azokat a bűnösség körébe utalja.⁷⁴ A bűncselekmény-fogalom értelmezését illetően a napjainkban uralkodó felfogás az ún. redukált cselekménytant követi, amelynek értelmében a cselekmény hatóképes és akaratlagos emberi magatartás, ám e tétel alapja tudatállapotot feltételező, bűnösségen alapuló felelősségi rendszer nem pedig a cselekményfogalom maga.⁷⁵ Egy cselekmény akkor tekinthető hatóképesnek ha a külvilágban, a környezetében büntetőjogilag releváns, tényleges hatást vált ki vagy ilyen létrehozására alkalmas (potenciális hatóképesség).⁷⁶ A mulasztás esetében alapvetően a potenciális hatóképesség vehető figyelembe, ontológiai alapja pedig a cselekvés lehetősége. Szükséges azonban megjegyeznünk, hogy a cselekmény közegeként nemcsak az „offline”, fizikai világ értelmezhető – bár a robotika lényege éppen a külvilági változások előidézése –, hanem az információs rendszeren belüli folyamatok is.⁷⁷

A cselekményfogalom másik lényeges eleme az akaratlagosság, mely – bár szubjektív elemként értékelhető – semmiképpen nem tekinthető azonosnak az alanyi oldalon megjelenő akarattal, azaz a tett következményeinek akarásával. Az akaratlagosság így tehát a mozdulatok akarat

⁷¹ TOKAJI GÉZA: A bűncselekménytán alapjai a magyar büntetőjogban, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1984., 99. o.

⁷² TOKAJI: i.m. 100. o.

⁷³ MISKOLCZI – SZATHMÁRY: i.m. 74. o.

⁷⁴ BÉKÉS IMRE: A büntetőjogi felelősségre vonás akadályai. In: A Büntető Törvénykönyv magyarázata. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1986. 36. o.

⁷⁵ MISKOLCZI – SZATHMÁRY: i.m. 75. o.

⁷⁶ Magyar büntetőjog Általános rész 141. o.

⁷⁷ MISKOLCZI – SZATHMÁRY: i.m. 75. o.

kontrollja, nem a cselekmény következményeihez való akarati viszonyulás. Ebből adódóan cselekményként értékelhetők a beszámítási képességgel nem rendelkező, az alanyi oldal fogyatékoságában szenvedő ember aktusai is. A jogirodalom azonban nem tekinti cselekménynek, az ún. szomatikus mozgásokat, reflexeket, az ember öntudatlan, tudat által nem kontrollált aktusait.⁷⁸

A reflex és az akaratlagos aktus közötti határvonal meghúzása döntő jelentőséggel bír az MI aktusainak cselekményként történő értékelése esetén is. A bizonytalanságra okot adó körülményként arra hivatkozhatunk, hogy egyes reflexek akaratlagosan felülbírálnak. A mesterséges intelligencia környezettel folytatott interakcióit vizsgálva nem lehet vitás, hogy azok az információs rendszeren belül és – a robotikára figyelemmel – a fizikai világban egyaránt hatóképesnek minősülnek. A dogmatikai elemzés után az egyetlen kérdés az MI cselekményeivel kapcsolatban már csak az, hogy azok az emberi akaratlagossággal azonos mechanizmusként keletkeznek-e, vagyis kontrolláltak-e, ide nem értve a cselekmény következményeihez fűződő értelmi, érzelmi viszonyulást.⁷⁹

A Miskolczi-Szathmáry szerzőpáros szerint a jelenleg alkalmazott redukált cselekményfogalom paradigmájában mozogva a mesterséges intelligencia azon aktusai tekinthetők egyértelműen cselekménynek, amelyek egy indeterminisztikus problémakörnyezetben keletkezve, adaptáción, valamint az MI döntésén, illetve következtetésén alapulnak és azt követik. Ezzel szemben az egyszerű számítási műveleteken, az algoritmizálható döntéseken alapuló környezeti interakciók abban az esetben tekinthetők cselekménynek, ha a fenti paradigmából kilépve tovább redukáljuk a cselekményfogalmat és annak kizárólag objektív elemeit tartjuk meg, vagyis az eddigi cselekményfogalom lényegi elemei közül egyedül a hatóképességet vesszük figyelembe.⁸⁰

Előfordulhat tehát, hogy a cselekményfogalmat a jövőben revideálni kell, figyelemmel az emberi elme ingeralapú működésével és az MI neuronalapú fejlesztéseivel kapcsolatos kutatások eredményeire.⁸¹ E revideálás elsődlegesen további redukálást jelenthet, azonban a cselekménynek, mint a bűncselekmény genus proximumának alkalmasnak kell lennie arra, hogy minden további bűncselekmény-fogalmi elem ráépüljön.⁸² Egy jövőben megfelelően alkalmazható cselekményfogalom alapjainak meghatározásához gyűjtötte össze Ambrus István

⁷⁸ MISKOLCZI – SZATHMÁRY: i.m. 75. – 76. o.

⁷⁹ MISKOLCZI – SZATHMÁRY: i.m. 76. – 77. o.

⁸⁰ MISKOLCZI – SZATHMÁRY: i.m. 77. o.

⁸¹ MISKOLCZI – SZATHMÁRY: i.m. 77. o.

⁸² AMBRUS: i.m. 177. o.

a fontosabb hazai és külföldi szerzők kapcsolódó kutatásainak eredményeit, amit jelen dolgozatban részletesen nem tárgyalok, azonban összegző részkövetkeztetésként megállapítható az, hogy mind a kontinentális, mind az angolszász rendszerek alapvetően az emberi magatartásra építik rá a maguk bűncselekmény-fogalmi felépítményét. Amennyiben tehát az MI felelősségét valamilyen formában be akarjuk illeszteni a jogrendszerbe, elsősorban ezen elem lazítására lenne szükség, tehát az in concreto és közvetlenül nem embertől induló, de emberi magatartásra visszavezethető működést is szükséges lehet cselekményként elismerni. A (potenciális) hatóképesség az MI relációjában sem okozna problémát, az akaratlagosság kritériuma viszont újragondolást igényel: ez ugyanis – a jelenlegi koncepció szerint – az ember tudata és cselekvősege kapcsán jelenlévő, értékeléstől mentes – tehát a bűnösséggel nem érintett – kapcsolat, ami viszont az MI önálló eljárása esetén hiányozhat.⁸³ E körben szükséges azonban megemlíteni, hogy többször történt arra utalás, hogy az emberi szabad akarat, bár általánosan elfogadottnak tekinthető, természettudományos alapon nem bizonyított filozófiai paradigma.⁸⁴ Amennyiben viszont arra a kérdésre jelenleg sincs megnyugtató válasz, hogy az akaratot magát honnan eredeztetjük, akkor ugyanezt nem lehet a mesterséges intelligencia quasi akaratlagosságát képező következtetési mechanizmusok esetén sem megkövetelni.⁸⁵

Dolgozatom ezen részének összegzéseként Ambrus István nyomán azt a megállapítást tenném, hogy a mesterséges intelligencia büntetőjogi felelősségének megállapításához mindenképpen a redukált cselekményfogalom „továbbredukálása” szükséges. Ezt legegyszerűbben oly módon tudjuk elérni, hogy abban az akaratlagosságot nem perdöntő, csupán a bíróság in concreto vizsgálata alapján eldönthető elemként hagyjuk meg, ez azonban jelentős mértékben megkérdőjelezi a tettfelelősség elvén alapuló büntetőjog érvényesülését.⁸⁶

5.3.1. A tényállásszerűség és a jogellenesség értelmezése az MI cselekményének vonatkozásában

Amennyiben a mesterséges intelligencia cselekménye a fentebb írt konstrukciók alapján büntetőjogi értékelést nyerhet, az MI-vel kapcsolatos jogsértések deliktumkénti értékelése érdekében a büntetőjogi felelősség következő állomása a tényállásszerűség, vagyis a Btk. Különös Részében írt valamely bűncselekmény törvényi ismérveinek kimeríthetősége.⁸⁷

⁸³ AMBRUS: i.m. 178. o.

⁸⁴ Lásd még: Szathmáry Zoltán: Az MI cselekményének ontológiai kérdései, In: MISKOLCZI – SZATHMÁRY: i.m. 66.-84. o.

⁸⁵ MISKOLCZI – SZATHMÁRY: i.m. 77. – 78. o.

⁸⁶ AMBRUS: i.m. 178. o.

⁸⁷ AMBRUS: i.m. 178. -179. o.

A jelenleg uralkodó jogirodalmi álláspontok alapján a tényállásszerűség megállapításához az objektív ismérvek mellett szükség van a szubjektív elemek meglétére is. A mesterséges intelligencia vonatkozásában az utóbbiak a jelenlegi keretek között nem értelmezhetőek, azonban a bűnösség kirekesztésével a cselekmény tényállásszerűségét nem zárja ki szubjektív elem.⁸⁸ Miskolczi-Szathmáry de lege ferenda utalnak arra, az – álláspontom szerint helyes – megoldásra, mely szerint a tényállásszerűséggel kapcsolatos további gondolatokat illetően ki kell rekeszteni a cselekvő alanyára vonatkozó – a törvényi tényállásban „aki”-ként szereplő – emberi tényezőt, amelyet gondolatban feltételelesen az autonóm döntéshozó rendszerrel helyettesítünk.⁸⁹

Ennek kritikájaként azonban szükséges megemlítenünk azt az Ambrus István által is megfogalmazott tény, mely szerint a jelenlegi törvényi szabályozás talaján nehezen vitatható, hogy a bűncselekmény alanya (avagy újabb és a vizsgált téma szempontjából talán pontosabb terminológia szerint: a tettességhez szükséges ismérvek megléte) hozzátartozik a törvényi tényálláshoz. Így ezen felfogás kizárólag a tényállás tárgyi oldalára nézve tűnik elfogadhatónak. A mesterséges intelligenciával kapcsolatos jogsértések jövőbeli értékelhetősége érdekében tehát a jogi környezet változására lenne szükség.⁹⁰ Ennek alapja azonban véleményem szerint az alannyá válás feltételeiben keresendő, amelyet dolgozatomban egy korábbi pontjában már részletesen ismertettem.

A tényállásszerűség vizsgálata után a következő lépés a társadalomra veszélyesség (materiális jogellenesség) megállapítása. A Btk. 4. § (2) bekezdése értelmében „*társadalomra veszélyes cselekmény az a tevékenység vagy mulasztás, amely mások személyét vagy jogait, illetve Magyarország Alaptörvény szerinti társadalmi, gazdasági, állami rendjét sérti vagy veszélyezteti.*”⁹¹ Tekintettel arra, hogy alapvetően nem kizárt, hogy a mesterséges intelligencia cselekménye megfeleljen ezen definíciónak, a társadalomra veszélyességet negatív oldaláról érdemes megközelíteni, vagyis jelen esetben a jogellenességet kizáró okokat szükséges vizsgálnunk. A Btk.-ban felsoroltak egy része – a technika állása és jelenlegi ismereteink szerint – nem értelmezhető az MI vonatkozásában (gyermekkor, kóros elmeállapot, kényszer vagy fenyegetés, tévedés), míg más részük talán nem igényel különösebb magyarázatot (jogszabály

⁸⁸ MISKOLCZI – SZATHMÁRY: i.m. 78. o.

⁸⁹ MISKOLCZI – SZATHMÁRY: i.m. 78. o.

⁹⁰ AMBRUS: i.m. 179. o.

⁹¹ Btk. 4. § (2) bekezdés

engedélye, törvényben meghatározott egyéb ok), így a tárgyalta okok köre jelentősen leszűkül, mégpedig a jogos védelem (Btk. 22. §) és a végszükség (Btk. 23. §) esetére.

A két akadály törvényi szabályozása alapvetően magának a cselekménynek a büntethetőségét zárja ki azzal, hogy meghatározza azon kritériumokat, amelyeknek való megfelelés esetén az eredetileg tényállásszerű cselekmény nem minősül büntetőjogilag értékelhetőnek. Mind a jogos védelem, mind a végszükség olyan konstrukció, amely a társadalom erkölcsi normáiból vezethető le, vagyis meghatározott értékek védelméhez magasabb társadalmi érdek fűződik, mint a tényállást kimerítő személy büntetőjogi felelősségre vonásához. Amennyiben azonban az MI cselekménye lehet büntetendő, vagyis tényállásszerű, illetve társadalomra veszélyes, úgy szükséges megvizsgálnunk ennek szükségszerű velejáróját, vagyis, hogy hogyan értelmezhetők ezen társadalomra veszélyességet kizáró okok az MI vonatkozásában.

Ami a jogos védelemnek, mint büntethetőségi akadálnak az MI kapcsán felmerülő kérdéseit illeti, kiemelhető, hogy az MI működése adott esetben fenyegetést jelenthet a jogos védelem által oltalomban részesíthető jogi tárgyakra így az életre, tulajdonra és az ember magánéletére nézve is. Ebből adódóan felmerülhetnek olyan kérdések, minthogy minden körülmények között, feltétlenül elkerülje-e az MI az általa végzett tevékenységgel érintett személyek sérülését vagy sem. Ami e vonatkozásban a jogos védelem hazai megítélését illeti, megállapítható, hogy e jogellenességet kizáró ok hatályosulásának alapvető feltétele, hogy az MI ne a betáplált, majd időközben magába épített információk alapján idézzon elő sérülést vagy veszélyhelyzetet.⁹² Ezen vonatkozásban szükséges kiemelnünk a robotika 3 törvénye közül az első, amely szerint „*a robotnak nem szabad kárt okoznia emberi lényben, vagy tétlenül tőrnie, hogy emberi lény bármilyen kárt szenvedjen*”.⁹³ E híres tétel, bár alapvetően irodalmi alkotás részeként született meg, jelentősen meghatározza az intelligens robotok fejlődésének irányvonalát, hasonlóan a társadalmi szerződéselméletek jogalkotásra gyakorolt hatásaihoz. A jogalkotás jelenlegi állapotából megállapítható, hogy bár mindenkinek kötelessége úgy gyakorolni saját jogait, hogy más jogait ne sértse, bizonyos esetekben a törvény felmentést ad ezen kötelesség alól. A jogos védelem esetében a közvetlen és jogtalan támadással érintett emberi élet és vagyon védelme elsőbbséget élvez a jogtalan támadóéval szemben, amely analógiájára a jogos védelem feltételeinek fennállása is egyfajta „felmentést” adhat a robotika első törvénye alól az MI cselekményének vonatkozásában. Véleményem szerint azonban

⁹² AMBRUS: i.m. 180. o.

⁹³ ISAAC ASIMOV: *Én, a robot*, GABO Könyvkiadó, 2023 7. o.

mindez csak az arányosság kritériumának különösen szigorú megtartásával lenne megvalósítható.

A végszükség problémaköre kapcsán az MI viszonylatában a leghíresebb, ún. „villamos-dilemma” vethető fel. Az önműködő technológia megjelenésével ugyanis a programozóknak az alkalmazott etika kérdésében is szükséges döntést hozniuk. A hipotézis szerint a kérdésre adott válaszból kikövetkeztethető a társadalmi morál, amely így akár gyakorlatba is átültethető lehet. A hazai szabályozás lényege a végszükség esetében, hogy az okozott sérelem ne legyen nagyobb, mint amivel a közvetlen és másként el nem hárítható veszélyhelyzet fenyeget. Ez az önvezető autók példáján keresztül bemutatva azt jelenti, hogy amennyiben a jármű haladása kapcsán felmerülő baleseti szituáció egy emberélet sérelmét veti fel, a végszükség körébe tartozhat a járműben helyet foglaló egy vagy több személy életének megmentése. Ezzel szemben, ha a baleset egynél több gyalogos életét fenyegeti, de a járműben a gyalogosok számával megegyező, vagy annál kevesebb személy foglal helyet, a jogellenességet kizáró végszükségre eredményesen hivatkozni nem lehet.⁹⁴

5.4. Az MI és a bűnösség

A bűnösség – a klasszikus felfogás szerint – az elkövető tudata és az általa elkövetett cselekmény között fennálló pszichikai viszony, melynek két megnyilvánulási formája a szándékosság, illetve a gondatlanság. Ezen szubjektív változat csupán egy olyan bűncselekményi felépítmény mellett lehet alkalmazható, amelyben természetes személy felelősségre vonását tekintjük célunknak. Amennyiben azonban a bűnösséget megfosztjuk a szubjektív ismérvektől és azt tisztán felróhatóságként vesszük figyelembe, annak az MI-re vonatkoztatása is lényegesen könnyebbé válhat. *„Ugyanakkor a büntetőjog – sajátos jogági jellegére figyelemmel – a társadalmi rend védelme érdekében elsősorban az embereknek szemrehányható, büntetőtörvénybe ütköző magatartások tanúsítását pőnalizálhatja.”*⁹⁵ Mindebből az következik, hogy a bűnösség fogalma nem fosztható meg azoktól a pszichés, lélektani és érzelmi elemektől, amelyek természetüknél fogva kizárólag az emberek vonatkozásában értékelhetők.

Ezen dilemma véleményem szerint dogmatikailag igazolható és praktikus megoldását a Miskolczi-Szathmáry szerzőpáros adja, aki szerint *„az MI autonóm döntésével kapcsolatos büntetőjogi felelősségi rendszert a jogi személy büntetőjogi felelősségének analógiájára lehet*

⁹⁴ AMBRUS: i.m. 181. – 182. o.

⁹⁵ AMBRUS: i.m. 183. o.

kialakítani.” Ennek legfőbb indoka a szerző szerint abban áll, hogy a büntetőjogi dogmatika a jogi személyek büntetőjogi felelősségének kialakítása során is képes volt a jogi személy működését és a mögöttes emberi felelősséget összehangolni, így erre a mesterséges intelligencia esetében is képes lehet. A jogi személyek és a mesterséges intelligencia analógiája nem maradéktalan, hiszen az MI több fontos tulajdonságát tekintve eltér a jogi személyektől, viszont ezen eltérések (az MI autonóm döntéshozó képessége, a jogi személy járulékos felelőssége) erősítik a büntetőjogi szankcionálás melletti érveket.⁹⁶

6. Szankcióalkalmazás elvi kérdései az MI vonatkozásában

A mesterséges intelligenciával kapcsolatos felelősségi rendszer kidolgozásának elengedhetetlen eleme az esetlegesen alkalmazható szankciók meghatározása, így dolgozatomban ezen fejezetének célja az MI szankcionálhatóságának legitimálása a jogi személyekre vonatkozó büntetőjogi szabályozás tükrében.

A büntetőjogi szankciók alapvető céljai kapcsán megállapítható, hogy a mesterséges intelligencia vonatkozásában bár más módon érvényesül mind a speciális, illetve a generális prevenció, mint a természetes személyek esetében, ezek hatása az MI viszonylatában sem zárható ki teljesen. Bár a szankció megtorló jellegének érzelmi vonatkozásait az MI jelenlegi fejlettségi szintje mellett nem képes érzékelni, ez mégis egyfajta visszacsatolást ad arra vonatkozóan, hogy cselekménye nem megfelelő, sőt a jog által állított korlátokba ütközik. Mivel az MI működésének alapvető irányát ezen visszacsatolások adják, amennyiben a konkrétan meghatározott nemkívánatos cselekmény és az arra vonatkozó szankció az MI által is elérhető nyilvános adatbázisban – jelen esetben törvény formájában – elérhetővé válna, jelentős mértékben elősegítené a büntetőjogi szankciók preventív céljának megvalósulását.

6.1. Mesterséges intelligencia – jogi személy párhuzam

A kiindulópont tehát, az, hogy a jogi személyekkel szemben alkalmazható büntetőjogi intézkedések analógiájára szükséges lesz megalkotni az autonóm döntésekre képes informatikai rendszerekkel szemben alkalmazható büntetőjogi intézkedésekre vonatkozó rendszereket egy önálló törvény alakjában.⁹⁷ Ehhez azonban először is szükséges megvizsgálnunk a jogi személyek felelősségre vonásának indokoltságát, majd ezek alapján párhuzamot vonnunk a mesterséges intelligenciával, hogy megtaláljuk mindazon hasonlóságokat, illetve

⁹⁶ MISKOLCZI – SZATHMÁRY: i.m. 88. – 89. o.

⁹⁷ MISKOLCZI – SZATHMÁRY: i.m. 89. o.

különbségeket amelyek az MI vonatkozásában alkalmazható szankciók alapjaként szolgálhatnak.

A jogi személyekkel szemben alkalmazható büntetőjogi intézkedések alapjaként számos ok említhető meg: a jogi személyek keretei között elkövetett bűncselekmények számának emelkedése, igazságossági szempontok melyek szerint nem méltányos csupán a természetes személy elkövető felelősségre vonása, hatékonysági szempontok, valamint nemzetközi tendenciák. A hazai jogi szabályozásra ez utóbbi volt jelentős hatással, különösen az az európai jogfejlődés, amely a szervezetek büntethetőségének elismeréséről tanúskodik, illetve a különböző nemzetközi szervezetek keretei között született dokumentumok.⁹⁸ Ezen dokumentumok közül kiemelendő az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának 1988. évi 18. számú Ajánlása, mely teljes egészében a jogi személyek felelősségével foglalkozik, az Európa Tanács 1999. évi Korrupció Elleni Büntetőjogi Egyezménye, az Európai Közösségek Pénzügyi Érdekeinek Védelméről szóló Egyezmény, illetve annak második kiegészítő jegyzőkönyve, valamint az Európai Unió Pénzügyi Érdekeinek védelméről szóló Egyezmény, a Corpus Juris (CJ), az Unió pénzügyi érdekeit érintő csalás ellen büntetőjogi eszközökkel folytatott küzdelemről szóló Európai Parlament és a Tanács (EU) 2017/1371 irányelve (2017. július 5.), melynek dogmatikai megoldásai a jövő európai büntetőjoga szempontjából előremutatónak tekinthetők. Magyarországnak tehát nemzetközi szerződésekből fakadó kötelezettsége és a jogharmonizációs programból fakadó feladata volt a jogi személy hatékony, arányos és visszatartó hatású szankcionálásának a bevezetése. A Büntető Törvénykönyv minden jogintézménye az egyéni büntetőjogi felelősség elvén alapul, ezért indokolt, hogy egyelőre a jogi személy büntetőjogi szankcionálásáról külön törvény rendelkezze. Az Egyezmény kiindulópontja szerint a jogi személynek nincs önálló büntető anyagi jogi jogalanyiséga, tehát a jogi személy nem válik – a Btk. értelmében – elkövetővé. Ennek az elvnek a figyelembevételével kell kialakítani azokat a sajátos eljárási rendelkezéseket, amelyek meghatározzák, hogy a jogi személlyel szemben milyen eljárási keretek között alkalmazhatóak az Egyezmény szerinti intézkedések. Az Egyezmény alaptétele az, hogy a jogi személy a büntető anyagi jog szerint nem elkövető, a büntetőeljárási jog szerint sem lehet terhelt. Az Egyezmény II. Fejezetébe felvett eljárásjogi rendelkezések ezért a jogi személyt nem

⁹⁸ Magyar büntetőjog Általános rész, 576. o

terheltként, vagy – ami még következhetne a büntetőeljárás dogmatikája szerint – egyéb érdekeltként kezelik, hanem teljesen új konstrukciót hoz létre a büntetőeljárás jogban is.⁹⁹

A jogi személy és az MI között fennálló leglényegesebb különbség az MI autonómiájában keresendő. A jogi személy önálló jogalanyiséggal rendelkezik, jogok és kötelezettségek alanya lehet, és elkülönült vagyona van; emellett (a magyar jogban) önállóan szankcionálni nem lehet, hanem az ún. „járulékos felelősség” elve alapján csak akkor, ha a bíróság természetes személlyel szemben büntetőjogi szankciót alkalmaz. Az MI sajátos helyzete ugyanakkor az, hogy önálló jogalanyiséggal egyelőre nem rendelkezik, viszont nagy biztonsággal kimondható, hogy belátható időn belül jogalany, jogok és kötelezettségek hordozója vagy közvetítője lehet. Nem látható ugyanakkor, hogy szükség lesz-e számára elkülönült vagyont is biztosítani a jog eszközeivel, ezért ezt a lehetőséget egyelőre nem vizsgálom. Az MI autonómiája másutt viszont sokkal erősebb. Döntései mögött nem áll természetes személy, legalábbis nem olyan mértékben, hogy a természetes személy büntetőjogi felelőssége minden esetben felmerülhetne az MI aktusai miatt. Szükséges megjegyezni továbbá azt a dogmatikai áttörésként is értékelhető megoldást, melyben a jogalkotó lényegesen kitágította azon esetek körét, amikor a jogi személlyel szemben intézkedés alkalmazásának akkor is helye lehet, ha a bűncselekményt elkövető természetes személy büntetőjogi felelőssége nem állapítható meg, bár az, hogy bűncselekmény történt egyértelmű. A jogi személy büntetőjogi szankcionálása tehát végleg elvált a természetes személy büntetőjogi felelősségre vonhatóságától, csupán cselekvőképtelensége okán azt feltételezi, hogy emberi magatartás büntetendő, tényállásszerű cselekményt valósítson meg.¹⁰⁰

Mindezek alapján az MI esetében nem szükséges a bűncselekmény és az MI között addicionális logikai kapcsolatot keresni, hiszen a döntéshozatalában autonóm informatikai rendszer emberi döntések nélkül is képes tényállásszerű cselekményt megvalósítani. Az MI büntetőjogi szankcionálása tehát egyedül abban az esetben szükséges, ha tényleges autonóm döntéshozóként valósítja meg valamelyik különös részi tényállást.¹⁰¹

6.2. Lehetséges szankciók az MI vonatkozásában

Az MI – jogi személy párhuzam kapcsán szükséges leszögeznünk, hogy ezen analógia alapvetően nem a teljes felelősségi modellre érvényes megoldás, csupán a szankciók

⁹⁹ A jogi személlyel szemben alkalmazható büntetőjogi intézkedésekről szóló T/5059. számú törvényjavaslat indokolása <https://jogkodex.hu/doc/9446138> (letöltés dátuma: 2024. 11. 03.)

¹⁰⁰ MISKOLCZI – SZATHMÁRY: i.m. 91. – 93. o.

¹⁰¹ MISKOLCZI – SZATHMÁRY: i.m. 94. o.

vonatkozásában alkalmazandó szükségszerűen. Ennek indoka az MI sajátos helyzetében keresendő, ugyanis megfigyelhető, hogy a gyakorlatban az MI quasi a természetes és a jogi személyek között „félúton” helyezkedik el. Az MI ugyanis egyértelműen „több”, mint egy jogi személy, így (lehetséges) felelőssége sem helyezhető teljes mértékben ugyanazokra az alapokra. A szankcióalkalmazást tekintve azonban az is jól érzékelhető, hogy bár az MI viselkedése egyre inkább kezd hasonlítani az emberi magatartáshoz, semmiképpen nem tekinthető természetes személynek, ebből következően a természetes személyekkel szemben alkalmazható szankciók jelentős része nem értelmezhető az MI vonatkozásában. A hátrányos büntetőjogi jogkövetkezmények meghatározása során szükségszerűen figyelembe veendő továbbá az a követelmény, mely szerint ezen eszközöknek a büntetőjog alapvető célját kell szolgálniuk, mindemellett fontos, hogy hatékonyak legyenek, illetve rendelkezzenek a kellő visszatartó erővel. Álláspontom szerint ehhez alapvetően a jogrendszerben már jelen lévő szankciókból szükséges kiindulnunk, oly módon, hogy megvizsgáljuk, melyek alkalmazhatók maradéktalanul vagy csekély módosítással az MI vonatkozásában is.

Ahogy arra korábban utaltam, az MI vonatkozásában egyelőre nem meghatározható az, hogy szükséges-e számára vagyont biztosítani, erre tekintettel a vagyoni jellegű szankciókat dolgozatomban nem tárgyalom. A vizsgálandó szankciók köre így tehát – a jelenlegi dogmatikai keretek és tudásunk – jelentős mértékben leszűkül az elektronikus adat végleges hozzáférhetetlenné tételére, a tevékenység korlátozására, valamint a megszüntetésre. Az elektronikus adat végleges hozzáférhetetlenné tételének maradéktalan alkalmazását alapvetően semmi sem zárja ki, mivel ezen intézkedés még a természetes személyek vonatkozásában is elválík a büntethetőségtől. Az MI tevékenységének korlátozása, valamint a megszüntetés esetében álláspontom szerint megfelelő alapot ad a jogi személyekre vonatkozó szabályozás, azonban mindenféleképpen szükséges a konkrét intézkedések módosítása oly módon, hogy azok az MI működésére reflektáljanak.

Összegezve tehát a leírtakat megfigyelhető, hogy az MI vonatkozásában bizonyos, a klasszikus büntetőjogi felelősség megállapítására nem érzékeny, illetve nem szükségszerűen az emberi természetre ható szankciók alkalmazásának lehet helye.¹⁰² Ambrus István megállapításaival egyetértve úgy gondolom, a kérdéskör a jövőben karakteres újragondolást igényel, illetve nem tartom kizártnak teljesen új típusú szankciók létrehozását amelyeknek alapja kifejezetten az MI

¹⁰² AMBRUS: i.m. 184.o.

működési elve, annak érdekében, hogy a jogalkotás megfelelően kielégítthesse a technológiai fejlődéssel szükségszerűen együtt járó új szabályozási igényeket.

7. De lege ferenda javaslatok

A jövőbeli szabályozás előtt álló lehetséges irányvonalak vizsgálata után, összegezve az eddigi leírtakat, röviden felvázolnék néhány javaslatot a jövő jogalkotásához tekintettel a nemzetközi, illetve a hazai standardokra.

Mindenekelőtt szükségesnek tartom az MI sajátos jogalanyiségének megalkotását, valamint annak tartalmi tisztázását oly módon, hogy az MI semmiféleképpen ne kaphasson a természetes személyekével egyenlő jogalanyiságot, azonban lehetőséget teremtsen a felelősségre vonásra. Mindez véleményem szerint oly módon érhető el, hogy éles határvonalat húzunk a természetes személyek és a mesterséges intelligencia között, meghatározva mindazon jogokat, illetve kötelezettségeket, amelyek az egyes kategóriákra vonatkoznak: a) kizárólag a természetes személyeket illető jogok/kötelezettségek, b) a természetes személyeket és a mesterséges entitásokat egyaránt illető jogok/kötelezettségek, c) kizárólag a mesterséges intelligenciára vonatkozó jogok/kötelezettségek. Ezen szigorú elkülönítés előnye, hogy egyrészt átláthatóvá teszi a jogalanyisággal kapcsolatos kérdéseket, másrészt gördülékenyebbé teszi a jogalkalmazást, amely által a gyakorlatban is értelmezhető a mesterséges intelligencia jogi megítélése.

A felelősségi modellt tekintve a gondossági kötelezettségen, illetve a közvetett tettességen alapuló felelősséget tartom a legelképzelhetőbbnek, ugyanis – bár nem vetem el a lehetőségét – belátható időn belül nem tartom valószínűnek az ún. „erős MI” kialakulását, ennél fogva az önálló felelősség sem jelentene praktikus megoldást. Amennyiben azonban figyelembe vesszük az utóbbi lehetőséget, abban az esetben sem volna célszerű kizárólag a mesterséges intelligenciát felelősségre vonni, ugyanis ez lehetőséget adhat a természetes személyek számára a felelősség alóli mentesülésre, valamint a jogszabályok megkerülésére, amely nyilvánvalóan ellentétes lenne a büntetőjog alapvető céljaival, illetve elveivel.

Dogmatikai szempontból egy sajátosan kettős megoldás alkalmazását tartom indokoltnak. Álláspontom szerint ugyanis a felelősségi modell meghatározása a Btk. Általános Részébe tartozó kérdéskör, míg a bűncselekmények felsorolása a Különös Részben tárgyalandó oly módon, hogy adott esetben külön fejezetet képezhet az MI által elkövethető, új típusú bűncselekmények köre. A szankcióalkalmazás tekintetében azonban külön törvény megalkotását tartom indokoltnak az átláthatóság érdekében.

Ahogy az előző fejezetemben korábban említettem, nem tartom kizártnak az MI vonatkozásában a meglévők mellett teljesen új típusú *szankciók* létrehozását, melyek kifejezetten az MI működési elvére reflektálnak. Ilyen szankció lehet például az „adatbevitel korlátozása”, amely lényegében az MI-ben lévő tanuló ágens működésének leállítását jelentené oly módon, hogy az addig megszerzett tudásán alapuló algoritmusként működne tovább, megakadályozva ezzel a társadalomra veszélyes cselekmény folytatását, illetve ezen a vonalon való továbbhaladását.

Összességében tehát úgy gondolom, a mesterséges intelligenciára vonatkozó szabályozás megalkotásában kiemelt jelentősége van a nemzetközi együttműködésnek, ugyanis álláspontom szerint elsősorban nemzetközi szinten szükséges meghatározni ezen kérdéseket. Szintén fontos aspektusa az MI használatának a társadalmi tudatosság elősegítése széles körű állami tájékoztatás révén.

Záró gondolatok

Dolgozatom zárásaként szeretném összegezni kutatásom során szerzett tapasztalataimat, következtetéseimet. Bár a mesterséges intelligencia nem újkénti jelenség, fejlődése az utóbbi három évben vált kiemelkedően jelentőssé. Megfigyelhető, hogy az egyes államok között rendkívül erős a verseny az MI lehetőségeinek kiaknázása terén, ehhez azonban szükséges egyfajta keretrendszer kialakítása, amely a jogi szabályozásban manifesztálódik. 2021-re tehető az az időpont, amelytől egyre több állam kezdte meg a mesterséges intelligenciára vonatkozó tételes jogi szabályozások kidolgozását, melynek célja a gazdasági potenciál kiaknázása során tanúsított magatartások korlátozása. Számos jogszabály tervezet született a kérdésben, azonban ezek jelentős részéről egyelőre csak említés szintjén értesülhetünk, ugyanis jelenleg is kidolgozás alatt állnak. A technológia fejlődése ugyanis olyan rendkívüli méreteket ölt, hogy a jogi szabályozás viszonylag nehezen tudja követni: olyan új problémákat vet fel, amelyekre a jogrendszernek mindenféleképpen szükséges reagálnia, azonban tekintettel a megválaszolatlan kérdések nagy számára, irreális az a jogrendszer felé támasztott elvárás, mely szerint minden problémára maradéktalanul megoldást találjon.

Jól látható, hogy a szabályozás elsősorban a gazdasági szférában alkalmazott megoldások köré csoportosul, ezzel szemben a büntetőjog lényegesen háttérbe szorul. Napjainkban viszonylag csekély számú forrás lelhető fel, amely a mesterséges intelligencia büntetőjogi felelősségére vonatkozik, ezek jelentős része pedig nem a már meglévő tételes jogon alapul, sokkal inkább teljesen új elméleti konstrukciók kidolgozását vázolja fel. Álláspontom szerint valóban indokolt ezen új konstrukciók megalkotása, mivel ahhoz, hogy a mesterséges intelligenciára vonatkozó

büntetőjogi szabályozás megalkotásra kerülhessen, számos olyan már meglévő és széles körben elfogadott intézmény karakteres újragondolása szükséges, amely alapjaiban változtatná meg a jogrendszert. Véleményem szerint nem elhanyagolható azonban a büntetőjogi szabályok alapjainak lefektetése, ugyanis a mesterséges intelligencia széles körű használatával szükségszerűen együtt jár a visszaélés, ebből következően a jogrendszer kijátszásának lehetősége, amely beláthatatlan társadalmi következményekkel járna.

Irodalomjegyzék

Könyvek, konferenciakötetek

- AMBRUS ISTVÁN: *Digitalizáció és büntetőjog* Wolters Kluwer Kft., Budapest, 2021
- BÉKÉS IMRE: *A büntetőjogi felelősségre vonás akadályai*. In: A Büntető Törvénykönyv magyarázata. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1986
- BICSKEI TAMÁS: *A mesterséges intelligencia természetéből adódó felelősségi problémák*, Jog és Állam 29. sz., XVI. Jogász Doktoranduszok Szakmai Találkozója 2020.
- CSEMÁNÉ VÁRADI ERIKA, GÖRGÉNYI ILONA, GULA JÓZSEF, HORVÁTH TIBOR, JACSÓ JUDIT, LÉVAY MIKLÓS, SÁNTHA FERENC: *Magyar büntetőjog Általános rész*, Wolters Kluwer Hungary, Budapest, 2019.
- ERDŐSY EMIL: *Kérdőjelek az okozatosság büntetőjogi értelmezésében*. In: Emlékkönyv Irk Albert egyetemi tanár születésének 120. évfordulójára. Pécs, 2004. 15–29. o.
- G. KARÁCSONY GERGELY: *Okoseszközök – Okos jog? A mesterséges intelligencia szabályozási kérdései*, Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest, 2020
- IMMANUEL KANT: *Az erkölcsök metafizikája* (ford. Berényi Gábor), Gondolat, Budapest, 1991.
- ISAAC ASIMOV: *Én, a robot*, GABO Könyvkiadó, 2023
- JOHN LOCKE: *An Essay on Concerning Human Understanding*, Pennsylvania State University, Pennsylvania, 1999.
https://www.philotextes.info/spip/IMG/pdf/essay_concerning_human_understanding.pdf
(letöltés dátuma: 2024. 09. 04.)
- KESERŰ BARNA ARNOLD: *A 21. századi technológiai változások hatása a jogalkotásra*, Dialóg Campus, Budapest, 2020
- KLEIN TAMÁS, TÓTH ANDRÁS: *Technológia jog – Robotjog – Cyberjog*, Wolters Kluwer Hungary, Budapest, 2018
- MÉSZÁROS ÁDÁM: *A bűncselekmény fogalmának alapkérdései*, Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2020
- MISKOLCZI BARNA, SZATHMÁRY ZOLTÁN: *Büntetőjogi kérdések az információk korában mesterséges intelligencia, big data, profilozás*, HVG - ORAC Lap – és Könyvkiadó Kft., 2018

STUART RUSSEL, PETER NORVIG: *Artificial Intelligence: A Modern Approach Third Edition*, Pearson Education, Inc., New Jersey, 2010

https://people.engr.tamu.edu/guni/csce421/files/AI_Russell_Norvig.pdf (letöltés dátuma: 2024. 11. 12.)

TOKAJI GÉZA: *A bűncselekménytan alapjai a magyar büntetőjogban*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1984.

Folyóiratok, tudományos cikkek

A. M. TURING: *Computing Machinery and Intelligence*, Mind, Vol. 59., No. 236.

https://www.cs.colostate.edu/~howe/cs440/csroo/yr2015fa/more_assignments/turing.pdf (letöltés dátuma: 2024. 02. 13.)

CSEPELI GYÖRGY: *A mesterséges intelligencia emberi arca*, Scientia et Securitas, 2022/2. sz. 113. – 117. o.

GABRIEL HALLEVY: *The Criminal Liability of Artificial Intelligence Entities - from Science Fiction to Legal Social Control*, Akron Intellectual Property Journal: Vol. 4., Iss. 2., Article 1. <https://ideaexchange.uakron.edu/akronintellectualproperty/vol4/iss2/1> (letöltés dátuma: 2024. 09. 03.)

GASZT CSABA: *A mesterséges intelligencia szabályozási kérdései, különös tekintettel a robotikára* Infokommunikáció és Jog 2019/1. sz.

GRUND BORBÁLA: *A kibertér bűncselekményeiről és a kiberbűnözés hazai gyakorlatáról*, MTA Law Working Papers, 2021/21. sz.

JACK M. BALKIN: *The Path of Robotics Law*. California Law Review Circuit, Vol. 6., No. 45. https://openyls.law.yale.edu/bitstream/handle/20.500.13051/4688/6_California_Law_Review_Circuit_45.pdf?sequence=2&isAllowed=y (letöltés dátuma: 2024. 07. 17.)

KEREKES LÁSZLÓ: *"Godotra várva..." Egy egységes kiberbűnözés elleni egyezmény kodifikációjának kihívásai*, Debreceni Jogi Műhely, 2021/3-4. sz.

KLEIN TAMÁS: *Homonculum regulare necesse est*, Jogtudományi Közlöny, 2018/9. sz.

SABINE GLESS, EMILY SILVERMAN, THOMAS WEIGEND: *If Robots Cause Harm, Who is to Blame? Self – Driving Cars and Criminal Liability*, 2016. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2724592> (letöltés dátuma: 2024. 09. 04.)

THOMAS C. KING, NIKITA AGGARWAL, MARIAROSARIA TADDEO, LUCIANO FLORIDI: *Artificial Intelligence Crime: An Interdisciplinary Analysis of Foreseeable Threats and Solutions*, Science and Engineering Ethics Vol. 26., No. 89. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3183238> (letöltés dátuma: 2024. 09. 03.)

ZARA ORSOLYA: *Robo sapiens, avagy személy lesz-e a robot?*, Európai Jog 2016/2. sz.

Jogszabályok, jogszabálytervezetek, javaslatok

Az Európai Parlament 2017. február 16-i állásfoglalása a Bizottságnak szóló ajánlásokkal a robotikára vonatkozó polgári jogi szabályokról

https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2017-0051_HU.html (letöltés dátuma: 2024. 07. 12.)

A jogi személlyel szemben alkalmazható büntetőjogi intézkedésekről szóló T/5059. számú törvényjavaslat indokolása <https://jogkodex.hu/doc/9446138> (letöltés dátuma: 2024. 11. 03.)

EU AI Act https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=OJ:L_202401689&qid=1731000315427 (letöltés dátuma: 2024. 11. 07.)

Európai Bizottság: Fehér Könyv a mesterséges intelligenciáról: a kiválóság és a bizalom európai megközelítése <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0065> (letöltés dátuma: 2024. 08. 09.)

Intelligent Robots Development And Distribution Promotion Act https://elaw.klri.re.kr/eng_mobile/viewer.do?hseq=39153&type=part&key=18 (letöltés dátuma: 2024. 07. 18.)

OECD (2024), "Explanatory memorandum on the updated OECD definition of an AI system", OECD Artificial Intelligence Papers, No. 8, OECD Publishing, Paris <https://doi.org/10.1787/623da898-en> (letöltés dátuma: 2024. 03. 16.)

UNESCO – Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000381137> (letöltés dátuma: 2024. 11. 07.)

2021. évi C. Törvény a Büntető Törvénykönyvről (Btk.)

Interneten elérhető források, weboldalak

Európai Bizottság hivatalos oldala: https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/internal-security/cybercrime_en (letöltés dátuma: 2024. 08. 09.)

Európai Bizottság Mesterséges Intelligenciával Foglalkozó Európai Hivatal <https://digital-strategy.ec.europa.eu/hu/policies/ai-office> (letöltés dátuma: 2024. 11. 07.)

Magyarország Mesterséges Intelligencia Stratégiája 2020 – 2030
<https://digitalisjoletprogram.hu/files/2f/32/2f32f239878a4559b6541e46277d6e88.pdf> (letöltés dátuma: 2024. 11. 07.)